

Univerzita Palackého v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra historie

**BITVA U MOHÁČE A POČÁTKY VLÁDY
HABSBURKŮ
SROVNÁNÍ ČESKÝCH A SLOVENSKÝCH UČEBNIC
DĚJEPISU PRO STŘEDNÍ ŠKOLY**

Dana Šmajstrlová

Bakalářská práce

vedoucí práce: doc. Mgr. Radmila Pavlíčková, Ph.D.

Olomouc 2014

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedenou literaturu a zdroje.

V Olomouci dne 16. 4. 2014

Dana Šmajstrlová

Chtěla bych poděkovat doc. Mgr. Radmile Pavlíčkové, Ph.D., za vedení této práce, za cenné rady a vstřícnost při konzultacích.

Obsah

Obsah.....	9
1 Úvod.....	6
2 Současný stav výzkumu učebnic.....	10
3 Regionální školství v České a Slovenské republice.....	13
3.1 Regionální školství před rozpadem státu.....	13
3.2 Systém regionálního školství v České republice.....	14
3.3 Systém regionálního školství ve Slovenské republice.....	16
3.4 Komparace českého a slovenského školství.....	18
4 Legislativní proces schvalování učebnic v České a Slovenské republice.....	20
5 České učebnice.....	22
5.1 Učebnice zvolené pro výzkum, systém jednotlivých edičních řad.....	22
5.2 Bitva u Moháče v českých učebnicích.....	24
5.2.1 Faktografický výklad o bitvě u Moháče.....	24
5.2.2 Hodnocení bitvy u Moháče.....	28
5.3 Výklad o nástupu Habsburků v českých učebnicích.....	29
5.3.1 Nástup Ferdinanda I. Habsburského na český a uherský trůn.....	29
5.3.2 Další události z let 1526–1564.....	33
5.3.2 Mocenský vzestup Habsburků a jeho hodnocení.....	34
6 Slovenské učebnice.....	40

6.1 Učebnice zvolené pro výzkum, systém jednotlivých edičních řad	40
6.2.1 Faktografický výklad o bitvě u Moháče.....	42
6.2.2 Hodnocení bitvy u Moháče	46
6.3 Výklad o nástupu Habsburků ve slovenských učebnicích	48
6.3.1 Nástup Ferdinanda I. Habsburského na český a uherský trůn.....	48
6.3.2 Další události z let 1526–1564	52
6.3.3 Mocenský vzestup Habsburků a jeho hodnocení	53
7 Komparace českých a slovenských učebnic.....	60
7.1 Bitva u Moháče	61
7.2 Nástup Habsburků	62
8 Závěr.....	67
Resumé	70
Seznam použité literatury	71
Internetové zdroje.....	73
Seznam použitých pramenů.....	75
Přílohy	78

1 Úvod

Během výuky dějepisu na školách dochází k transformaci vědeckého poznání minulosti dětem a mládeži. Informace, které žáci v hodinách dějepisu získávají, jsou jen zlomkem ze všech poznatků, které jsou dnes o historii známy. Je tedy nutné provádět výběr toho, které události jsou během hodin dějepisu probírány. Důležitou didaktickou pomůckou pro vyučující jsou proto učebnice dějepisu, které, v případě, že jsou v hodinách užívány, do značné míry určují výběr probíraných témat.¹

Při výběru témat, která se v hodinách dějepisu probírají, obecně platí, že v každém státě je kladen důraz na národní dějiny a také že výklad historie by měl být v daném státě podobný na všech školách. Do roku 1992 se tedy výklad dějin v České a Slovenské Federativní Republice nemohl v rámci obou republik federace nijak zásadně odlišovat. 1. ledna 1993 však došlo k rozpadu tohoto státu a v obou nově vzniklých republikách se výuka dějepisu začala ubírat vlastní cestou. Cílem následující práce je zjistit, nakolik se za dvacet jedna let samostatné existence odlišil výklad národních dějin obou států v učebnicích dějepisu a na které významné historické momenty je v učebnicích kladen důraz.

Protože nebylo možné v práci sledovat celý výklad dějin v učebnicích, bylo nutné zvolit téma, na němž byla otázka odlišnosti výkladu prošetřena. Tímto tématem se stala bitva u Moháče a následný nástup rodu Habsburků na trůn v zemích Koruny české a v Uhersku, jehož součástí bylo i území dnešní Slovenské republiky. V následující části jsou tyto události krátce shrnuty.

Bitva u Moháče se odehrála 29. srpna 1526 a turecká vojska Süleymana I. tehdy porazila armádu Ludvíka Jagellonského. Na útěku z bitvy pak mladý Jagellonský král

¹ O tom, zda učitelé využívají při výuce učebnice a jak s nimi následně pracují, probíhají zvláštní výzkumy. Např. SIKOROVÁ, Zuzana: *Role a užívání učebnic jako výzkumný problém*. In: KNECHT, Petr – JANÍK, Tomáš (eds.): *Učebnice z pohledu pedagogického výzkumu*. Brno 2008, s. 53–64.

zahynul.² Zdeněk Vybíral, autor knihy o bitvě, shrnuje její důsledky takto: „...jedním rázem změnila osud dvou království, přispěla k vymření prastaré panovnické dynastie, otevřela Turkům cestu k Budínu a Vídni a zároveň Habsburkům ke koruně uherské i české, tím vším navždy poznamenala osudy střední Evropy.“³

Po Ludvíkově smrti nastoupil na trůn v zemích Koruny české Ferdinand Habsburský. V Čechách byl králem zvolen zemským sněhem 23. října 1526.⁴ Ve vedlejších zemích Koruny české byli stavové s průběhem volby nespokojeni, protože k ní nebyli přizváni. Nakonec Ferdinand byl na Moravě, ve Slezsku, v Horní Lužici a Dolní Lužici za nového vladaře přijat, ovšem na základě dědických práv své manželky Anny Jagellonské, nikoliv na základě volby.⁵ V Uhrách se po smrti Jagellonského krále nechal jmenovat gubernátorem Jan Zápolský, který ihned začal připravovat svou volbu uherským králem. Ta proběhla 10. listopadu 1526. Ferdinand Habsburský se nechal menšinou uherských stavů jmenovat protikrálem a zahájil s Janem Zápolským boj o uherskou korunu.⁶ Boje probíhaly až do roku 1538, kdy byla uzavřena mírová smlouva, která Zápolskému zaručovala vládu v Sedmihradsku.⁷ Po Zápolského smrti o dva roky později došlo k novým bojům s Osmanskou říší. Poté, co byla královská vojska poražena u Budína, byly Uhry rozděleny na tři části, z nichž pouze Uhry královské s centrem v dnešní Bratislavě a Vojenská krajina byly pod kontrolou Ferdinanda Habsburského. Zbytek území byl kontrolován Osmanskou říší.⁸

² ČORNEJ, Petr–BARTLOVÁ, Milena: *Velké dějiny země Koruny české. VI. svazek. 1437–1526*. Praha–Litomyšl 2007, s. 704.

³ VYBÍRAL, Zdeněk: *Bitva u Moháče. Krvavá porážka uherského a českého krále Ludvíka Jagellonského v boji s Osmany 29. srpna 1526*. Praha 2008, s. 16.

⁴ Ferdinand se dlouhou dobu snažil prosadit své nároky na trůn na základě dědického práva, nakonec se však rozhodl podstoupit volbu i za cenu toho, že musel podepsat volební kapitulaci. VOREL, Petr: *Velké dějiny země Koruny české. VII. svazek. 1526–1618*. Praha–Litomyšl 2005, s. 28–29.

⁵ Tamtéž, s. 32–34.

⁶ Tamtéž, s. 75.

⁷ Tamtéž, s. 137–138.

⁸ Tamtéž, s. 138.

Bitva u Moháče tedy ovlivnila mocenské vztahy v celé střední Evropě. Nástup Habsburků měl pro každé území jiné dopady. Z tohoto důvodu hodnotí každá národní historiografie události kolem roku 1526 odlišně a cílem této práce je zjistit, nakolik se pojetí těchto událostí liší v českých a slovenských učebnicích dějepisu.

Práce je členěna do šesti částí. V první je stručně nastíněn současný stav výzkumu učebnic. Druhá část popisuje systém regionálního školství⁹ České a Slovenské Federativní Republiky a dopady rozpadu státu na školství. Následně jsou popsány změny v systému školství obou nově vzniklých republik a stávající systémy regionálního školství s důrazem na školství střední, protože komparace byla prováděna na učebnicích určených pro střední školy. Díky tomuto srovnání bylo možné proti sobě postavit učebnice určené pro žáky stejného věku a odpovídajícího stupně vzdělání. Ve třetí kapitole jsou popsány legislativní podmínky pro tvorbu a schvalování učebnic v každém státě.

Ve čtvrté kapitole jsou mezi sebou porovnány jednotlivé české učebnice, v páté kapitole učebnice slovenské. Vždy je nejprve popsán systém edičních řad učebnic, které byly ke komparaci použity. V některých případech není totiž zkoumané historické období popsáno jen v jedné učebnici, nýbrž je součástí dvou nebo více učebnic v rámci jedné ediční řady. Je to způsobeno tím, že některé ediční řady mají zvlášť učebnice národních dějin a zvlášť učebnic dějin světových. Druhým důvodem je fakt, že rok 1526 je ve středoevropském kontextu významným mezníkem a proto tímto rokem v některých edičních řadách končí učebnice zabývající se středověkem a zároveň začíná navazující díl, který pojednává o raném novověku.

⁹ Regionálním školstvím jsou nazývány ty školy, které poskytují vzdělání základního a středního stupně, případně také školy mateřské. Patří sem také školy pro žáky se zvláštními vzdělávacími potřebami, kterým však s ohledem na zaměření komparace není v práci věnován prostor.

Poté již následuje samotná komparace toho, co je v jednotlivých učebnicích psáno o výše popsaných událostech z počátku 16. století. Nejprve je porovnáván faktografický výklad jednotlivých učebnic o bitvě u Moháče a následně případné subjektivní hodnocení samotné bitvy a jejích důsledků. Poté je již věnována pozornost nástupu Habsburků na český a uherský trůn. Při komparaci výkladu jednotlivých učebnic o počátcích vlády tohoto rodu v Českých zemích a v Uhrách je pozornost zaměřena na tři oblasti: Zaprvé je to nástup Ferdinanda I. Habsburského na český a uherský trůn a jeho následné boje s Janem Zápolským. Dále, které další události, jež se staly během Ferdinandovy vlády, jsou v učebnicích zmíněny. A za třetí, zda je v učebnicích zahrnuta část, která obecněji pojednává o mocenském vzestupu Habsburského rodu, o vzniku Podunajského soustátí a o postavení daného státu (dnešní České nebo Slovenské republiky) v rámci tohoto nově vzniklého státního útvaru. Tato poslední část komparace také zkoumá případné hodnocení mocenského vzestupu Habsburků.

V poslední, šesté kapitole jsou pak porovnány české a slovenské učebnice mezi sebou a je prošetřena otázka, nakolik se za dvacet let samostatné existence České a Slovenské republiky odlišil výklad dějin v učebnicích dějepisu.

2 Současný stav výzkumu učebnic

Existuje mnoho přístupů k výzkumu učebnic. Jan Průcha, jeden z předních českých badatelů v této oblasti výzkumu, vyděluje ve své knize o teorii a analýze učebnic tři možné klasifikace výzkumu: podle účelovosti, podle předmětu výzkumu a podle použitých metod.¹⁰ Mezinárodní komparace je tedy jen jednou z mnoha existujících možností, jak k učebnicím jakožto předmětu vědeckého zkoumání přistupovat.

V zahraničí je dnes výzkum učebnic rozšířen mnohem více než v naší republice. V mnoha zemích jsou zřízeny instituce, které se zkoumání učebnic věnují. Z našeho nejbližšího okolí je třeba zmínit nejvýznamnější německý institut Georg-Eckert-Institut für internationale Schulbuchforschung, který se zaměřuje na komparativní analýzy učebnic dvou a více zemí.¹¹ Tento institut vydává periodika zaměřená na výzkum učebnic.¹²

V České republice jsou v současné době více rozvinuty výzkumy, které se zabývají pouze českými učebnicemi, a to buď z hlediska obsahového (např. didaktická vybavenost, návaznost na kurikulum, obtížnost textu) nebo z hlediska jejich výběru, schvalování a využívání (např. role učitelů při výběru učebnic, uplatnění učebnic ve výuce).¹³ Dle analýzy Jana Průchy pak v současném výzkumu chybí především zaměření na zkoumání toho, jak učebnice ve výuce reálně fungují.¹⁴

¹⁰ PRŮCHA, Jan: *Učebnice: Teorie a analýzy edukačního média*. Brno 1998, s. 40.

¹¹ Tamtéž, s. 31.

¹² Viz oficiální stránky ústavu www.gei.de/de/publikationen.html [cit. 12. 2. 2014].

¹³ KNECHT, Petr–JANÍK, Tomáš: *Učebnice z pohledu pedagogického výzkumu*. In: KNECHT, Petr–JANÍK, Tomáš (eds.): *Učebnice z pohledu pedagogického výzkumu*. Brno 2008, s. 9–10.

¹⁴ PRŮCHA, Jan: *Možnosti výzkumu učebnic ve vztahu k učení*. In: KNECHT, Petr–JANÍK, Tomáš (eds.): *Učebnice z pohledu pedagogického výzkumu*. Brno 2008, s. 29.

Ani srovnávací nebo také mezinárodní pedagogika¹⁵ nezastává v českém pedagogickém výzkumu příliš významné postavení. Nejvýznamnější osobností tohoto oboru je Eliška Walterová. Ta ve své knize o současném stavu srovnávací pedagogiky hodnotí její postavení tak, že „...nemá status autonomního oboru ani vlastní profesní a institucionální základnu, což oslabuje její akademickou prestiž.“¹⁶

Je tedy patrné, že komparace učebnic z různých států není v momentálním pedagogickém výzkumu středem zájmu. To ovšem neznamená, že by výzkumy na toto téma neprobíhaly vůbec. Nejvýraznějšími osobnostmi v této oblasti jsou v současné době Blažena Grácová a Denisa Labischová z Ostravské univerzity. Jejich práce kromě komparace učebnic obsahují i výzkumy historického vědomí studující mládeže. Předmětem zájmu jsou především státy sousedící s Českou republikou. Obě autorky se v několika pracích věnují stereotypům při zobrazování sousedních národů, genderové problematice, multikulturním aspektům a evropanství, tedy otázkám, které jsou velmi aktuální a jejichž pojetí se v poslední době přehodnocuje.

Problematice historie Čechů a Slováků a jejímu vnímání dnešní společností se obě autorky věnují v několika drobnějších studiích, které zkoumají vzájemné vnímání těchto dvou národů ve vědomí studující mládeže. Jedna práce se věnuje tomu, jak jsou prezentovány nejnovější dějiny Slovenska v českých učebnicích. Dále je tato problematika obsažena v dílech, která se zabývají vnímáním a stereotypy všech našich sousedních národů. Autorky se tedy častěji věnují skutečnému vnímání historie

¹⁵ Význam pojmů srovnávací a mezinárodní pedagogika se od sebe poněkud liší. Podle definice Elišky Walterové je pojem srovnávací pedagogika historicky starší. Pojem mezinárodní pedagogika pak může být použit jako synonymum, ovšem zpravidla označuje širší pojetí výzkumu. Někdy se také používá pojmu srovnávací a mezinárodní pedagogika. Viz WALTEROVÁ, Eliška: *Výzkum ve srovnávací a mezinárodní pedagogice a jeho funkce v transformaci vzdělávání*. In: MAREŠ, Jiří–PRŮCHA, Jan–WALTEROVÁ, Eliška (eds.): *Pedagogický výzkum a transformace české školy*. Praha 1993, s. 123.

¹⁶ WALTEROVÁ, Eliška: *Srovnávací pedagogika. Vývoj a proměny v globálním kontextu*. Praha 2006, s. 286.

a existenci stereotypů u žáků než tomu, jestli jsou tyto stereotypy obsaženy v dějepisných učebnicích.¹⁷

Podobně jako Blažena Grácová a Denisa Labischová se problematikou české a slovenské historie zabývá i Zdeněk Beneš z Ústavu českých dějin Univerzity Karlovy. Pouze jedna z jeho prací se však věnuje zobrazení moderních českých dějin ve slovenských učebnicích. Ostatní studie z této oblasti se zabývají stereotypy v dějepise a také tvorbou školních vzdělávacích programů nebo didaktiky. Kromě toho je Zdeněk Beneš sám autorem učebnic dějepisu.¹⁸

Existují ještě další práce, které zkoumají znalosti mládeže o historii sousedních národů nebo opět existenci stereotypů.¹⁹ Samotným porovnáváním učebnic se však již žádný badatel soustavně nezabývá. Je tedy možno konstatovat, že neexistuje žádná práce, která by se zabývala komparací českých a slovenských učebnic obsahujících učivo o počátku 16. století. Z tohoto důvodu tato práce metodologicky vychází z monografií Blaženy Grácové a Denisy Labischové, ve kterých jsou porovnávány učebnice dvou nebo více států.²⁰

¹⁷ Podrobný seznam publikací obou autorek viz https://portal.osu.cz/wps/PA_Publika_n_innost_2/servlet/PublicSearch?authorIdentifier=13445 [cit. 15. 2. 2014]; https://portal.osu.cz/wps/PA_Publika_n_innost_2/servlet/PublicSearch?authorIdentifier=2749 [cit. 12. 2. 2014].

¹⁸ Podrobný seznam publikací viz http://svi.ff.cuni.cz/b/benes_zdenek.htm [cit. 12. 2. 2014].

¹⁹ Na toto téma se například pořádal seminář na Katedře historie Filozofické fakulty Ostravské univerzity v roce 1999.

²⁰ Jedná se o tyto monografie: GRÁCOVÁ, Blažena: *Obraz Čechů, Poláků a jejich minulosti u studující mládeže*. Ostrava 1998.; LABISCHOVÁ, Denisa: *Čech závistivec – Rakušan byrokrat?* Ostrava 2005.

3 Regionální školství v České a Slovenské republice

3.1 Regionální školství před rozpadem státu

Mezi lety 1990–1993 měl systém základního a středního školství v České a Slovenské Federativní Republice tuto podobu: povinná školní docházka trvala devět let a základní školy měly také devět ročníků.²¹ Nově byla zřizována víceletá gymnázia.²² Existovala i gymnázia čtyřletá a střední odborné školy, na kterých však bylo možno studovat i dvou a tříleté studijní obory zakončené závěrečnou zkouškou.²³ Byla zde také možnost studia na středních odborných učilištích po dobu tří, čtyř nebo pěti let.²⁴ Nově byla zřizována učiliště pro žáky, kteří „ukončili povinnou školní docházku v základní škole v nižším než devátém ročníku nebo devátý ročník neukončili úspěšně.“²⁵ Studium na konzervatoři bylo prodlouženo na šest let, v případě tance pak osm let, a bylo ukončeno absolutoriím a nikoliv maturitou.²⁶ Velkou změnou oproti stavu před rokem 1990 byla možnost zřizování nestátních (soukromých a církevních) škol.²⁷ Stejně jako před rokem 1990 existovala možnost pomaturitního studia, které bylo zpravidla jedno až dvouleté.²⁸ Nově byla zavedena možnost nástavbového studia ukončeného maturitní zkouškou.²⁹

Po rozpadu České a Slovenské Federativní Republiky nedošlo v oblasti školství k žádným výrazným změnám, protože již od roku 1968 existovala ministerstva školství

²¹ Zákon č. 171/1990 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 29/1984 Sb., o soustavě základních a středních škol (školský zákon), Čl. II, bod 6, 35.

²² Tamtéž, Čl. II, bod 18.

²³ Tamtéž, Čl. II, bod 19.

²⁴ Tamtéž, Čl. II, bod 10.

²⁵ Tamtéž, Čl. II, bod 21.

²⁶ Tamtéž, Čl. II, bod 20.

²⁷ Tamtéž, Čl. II, bod 47.

²⁸ Zákon č. 29/1984 Sb., o soustavě základních a středních škol (školský zákon), § 26.

²⁹ Zákon č. 171/1990 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 29/1984 Sb., o soustavě základních a středních škol (školský zákon), Čl. II, bod 27.

pouze na úrovni republik.³⁰ Ke vzniku odlišností mezi oběma školskými systémy došlo postupně během následujících let.

Ihned po rozpadu státu byly mezi nově vzniklými republikami uzavřeny smlouvy, které měly zajišťovat dobré až nadstandardní vztahy obou států.³¹ Smlouvy se mimo jiné týkaly i školství. Bylo stanoveno, že každému občanu bude umožněno dokončit tu školu, kterou začal studovat před rozdělením federace, dále že osoby s trvalým nebo dlouhodobým pobytem mají právo studovat za stejných podmínek jako domácí občané a také že oba nově vzniklé státy si navzájem budou uznávat doklady o vzdělání vydané před rokem 1993 i po něm.³²

3.2 Systém regionálního školství v České republice

V roce 1995 byla vydána novelizace školského zákona z roku 1984, která nejvýrazněji ze všech novelizací vydaných po vzniku samostatného státu upravila strukturu regionálního školství.³³ V roce 2004 pak byl vydán nový školský zákon, čímž došlo ke zrušení zákona z roku 1984. Kromě několika drobných úprav zachoval nový školský zákon strukturu základního a středního vzdělávání beze změn.

Následně byly vydávány novelizace školského zákona, systém regionálního školství však žádná z nich nezměnila. Od roku 2004 až dodnes je tedy podoba českého školství následující: Povinná školní docházka trvá devět let.³⁴ Základní školy jsou rozděleny na první stupeň s pěti ročníky a druhý stupeň, který má ročníky čtyři.³⁵

³⁰ RYCHLÍK, Jan: *Rozdělení Československa 1989–1992*. Praha 2012, s. 40.

³¹ Tamtéž, s. 337 – 344.

³² Tamtéž, s. 342.

³³ Pro podrobný přehled změn, které byly provedeny, viz ŠMAJSTRLOVÁ, Dana: *Změny v systému regionálního školství v České a Slovenské republice po roce 1993*. Olomouc 2013 (seminární práce).

³⁴ Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), § 36.

³⁵ Tamtéž, § 46.

Základní vzdělání je možno získat kromě základní školy také na šesti a osmiletých gymnáziích a v osmiletých studijních programech na konzervatoři.³⁶

Střední vzdělání v České republice má tři stupně: střední vzdělání, střední vzdělání s výučním listem a střední vzdělání s maturitou. Střední vzdělání trvá jeden až dva roky denní formy studia.³⁷ Střední vzdělání s výučním listem trvá dva až tři roky denní formy. Tohoto stupně vzdělání lze případně dosáhnout v rámci zkráceného studia.³⁸ Střední vzdělání s maturitou je možno získat úspěšným zakončením studia na víceletých gymnáziích, na školách se čtyřletou denní formou vzdělávání, na konzervatořích a dále v rámci nástavbového nebo zkráceného studia.³⁹ Nástavbové studium je určeno pro studenty, kteří mají výuční list z podobného oboru, a trvá dva roky denního studia, zatímco zkrácené studium je určeno studentům, kteří již mají maturitu v jiném oboru, a trvá jeden až dva roky.⁴⁰

Typy středních škol nejsou vypsány přímo v zákoně, jejich výčet je obsažen ve vyhlášce z roku 2005, která byla o rok později dále upravena.⁴¹ Soustava oborů vzdělávání byla v České republice mnohokrát změněna. Poslední nařízení vlády, které obsahuje kompletní seznam studijních oborů, bylo vydáno v roce 2012.⁴²

³⁶ Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), § 54.

³⁷ Tamtéž, § 58.

³⁸ Tamtéž, § 58, § 84.

³⁹ Tamtéž, § 58, § 83, §85, § 88.

⁴⁰ Tamtéž, § 83, §85.

⁴¹ Jedná se o tyto typy škol: gymnázium, střední odborná škola, střední odborné učiliště, střední průmyslová škola, střední zemědělská škola, střední zahradnická škola, střední vinařská škola, střední lesnická škola, střední rybářská škola, střední zdravotnická škola, hotelová škola, střední pedagogická škola, střední umělecká škola, střední uměleckoprůmyslová škola, obchodní akademie, odborná škola, odborné učiliště a praktická škola. Vyhláška 13/2005 Sb., o středním a vzdělávání a vzdělávání v konzervatoři. § 1.; Vyhláška 374/2006 Sb., kterou se mění vyhláška č. 13/2005 Sb., o středním vzdělávání a vzdělávání v konzervatoři, Čl. I.

⁴² Nařízení vlády č. 367/2012 Sb., kterým se mění nařízení vlády č. 211/2010 Sb., o soustavě oborů vzdělání v základním, středním a vyšším odborném vzdělávání.

Do regionálního školství jsou zařazovány také vyšší odborné školy. Studium na nich trvá tři až tři a půl roku, je zakončeno absolutoriem a absolvent získá právo používat titul DiS. za jménem.⁴³

3.3 Systém regionálního školství ve Slovenské republice

Ve Slovenské republice byly změny ve struktuře regionálního školství provedeny novelizacemi školského zákona z let 1998, 2001 a 2002. V roce 2008 byl vydán nový školský zákon. Od tohoto roku zůstala podoba regionálního školství na Slovensku beze změn a až dodnes má tedy následující podobu: Povinná školní docházka trvá deset let.⁴⁴ Základní školy jsou rozděleny na dva stupně. První stupeň tvoří první až čtvrtý ročník, druhý stupeň tvoří pátý až devátý ročník.⁴⁵ Povinnou školní docházku tedy na Slovensku nelze splnit pouze na základní škole, pro její ukončení je nutné absolvovat alespoň jeden ročník střední školy. Existuje také možnost zřídit na škole nultý ročník pro žáky, kteří dosáhli šesti let věku, avšak nejsou způsobilí pro školní docházku. Druhou alternativou pro tyto žáky je setrvání v mateřské škole.⁴⁶

Základní vzdělání se dělí na primární, které je ukončeno po absolvování prvního stupně základní školy, a na nižší střední, jež je splněno ukončením druhého stupně základní školy, ukončením prvního ročníku pětiletého studijního programu na střední škole (na takovéto obory žáci odchází z osmé třídy základní školy) nebo absolvováním příslušného ročníku na víceletém gymnáziu.⁴⁷

Střední vzdělání má ve Slovenské republice čtyři stupně. Nižší střední odborné vzdělání je dvouleté a v některých případech je možno získat po jeho úspěšném

⁴³ Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), § 92, § 101.

⁴⁴ Zákon č. 245/2008 Z. z., o výchově a vzdělávání (školský zákon) a o změně a doplnění niektorých zákonov, § 19.

⁴⁵ Tamtéž, § 29.

⁴⁶ Tamtéž, § 19.

⁴⁷ Tamtéž, § 16.

ukončení výuční list, v ostatních případech absolvent získá vysvědčení o závěrečné zkoušce. Dalším stupněm je střední odborné vzdělání, které trvá tři až čtyři roky a po jehož ukončení získá student výuční list. Úplné střední odborné vzdělání probíhá ve čtyřletých nebo pětiletých studijních programech a je ukončeno maturitní zkouškou.⁴⁸ Všechny tyto stupně vzdělání se získávají na středních odborných školách, které jsou zákonem definované jako „...vnútorne diferencovaná stredná škola, ktorá pripravuje žiakov v najmenej dvojročnom a najviac päťročnom vzdelávacom programe príslušného odboru vzdelávania.“⁴⁹ Úplné střední všeobecné vzdělání je možno získat na gymnáziích, a to buď čtyřletých, pětiletých nebo osmiletých. Toto vzdělání je zakončeno maturitní zkouškou.⁵⁰ Studium na konzervatořích je osmileté nebo šestileté. Je ukončeno maturitní zkouškou po čtyřech nebo šesti letech. Po dalších dvou letech studia může student získat vyšší odborné vzdělání a titul Dis.art.⁵¹

Základní typy středních škol jsou vypsány přímo ve školském zákoně. Ve vyhlášce z roku, 2009 jsou pak podrobně vypsány typy středních odborných škol a konzervatoří.⁵² Tato vyhláška byla o tři roky později pozměněna a doplněna vyhláškou novou. V obou těchto vyhláškách je také možno nalézt seznam všech existujících studijních oborů.⁵³

⁴⁸ Zákon č. 245/2008 Z. z., o výchově a vzdělávání (školský zákon) a o změně a doplnění některých zákonů, § 16.

⁴⁹ Tamtéž, § 42.

⁵⁰ Tamtéž, § 16, § 41.

⁵¹ Tamtéž, § 16, § 44.

⁵² Jedná se o tyto školy: gymnázium, středná odborná škola, středná priemyselná škola, středná umelecká škola, středná pedagogická škola, středná zdravotnícka škola, škola úžitkového výtvarníctva, dopravná akadémia, hotelová akadémia, obchodná akadémia, pedagogická a kultúrna akadémia, pedagogická a sociálna akadémia, technická akadémia, policajná stredná odborná škola, stredná odborná škola požiarnej ochrany, hudobné a dramatické konzervatórium, tanečné konzervatórium. Zákon č. 245/2008 Z. z., o výchově a vzdělávání (školský zákon) a o změně a doplnění některých zákonů, § 32.; Vyhláška Ministerstva školstva Slovenskej republiky 282/2009 Z. z., o stredných školách §1.; Vyhláška Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky 451/2012 Z. z., ktorou sa mení a dopĺňa vyhláška Ministerstva školstva Slovenskej republiky č. 282/2009 Z. z. o stredných školách v znení neskorších predpisov, Čl. I.

⁵³ Vyhláška Ministerstva školstva Slovenskej republiky 282/2009 Z. z., o stredných školách §12.; Vyhláška Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky 451/2012 Z. z., ktorou sa

Na Slovensku existuje možnosť nástavbového studia, ktoré zajišťujú strední odborné školy. Toto studium sa ukončuje maturitní zkouškou.⁵⁴ Studenti s úplným stredním vzděláním mohou absolvovat pomaturitní studium, které zvyšuje a prohlubuje kvalifikaci.⁵⁵

Poslední součástí regionálního školství je vyšší odborné vzdělání. Studijní obory tohoto stupně vzdělání jsou dvou nebo tříleté a zajišťují je střední odborné školy a konzervatoře. Úspěšný absolvent získá právo používat titul Dis. nebo Dis.art.⁵⁶

3.4 Komparace českého a slovenského školství

Jak je zřejmé ze srovnání předchozích dvou částí, české i slovenské školství je tedy po dvaceti letech samostatné existence stále velmi podobné. Přestože zákony v obou zemích byly vydávány nezávisle, v obou republikách je dodnes vidět společný základ, neboť školský zákon vydaný ještě za Československé socialistické republiky byl v obou státech zrušen až po roce 2000.

Mezi specifika jednotlivých států patří existence zkráceného studia v České republice a existence pomaturitního studia ve Slovenské republice. Rozdíl je také v tom, jak školské zákony obou zemí definují rozdělení středního vzdělání: zatímco v České republice jsou zákonem rozlišeny tři stupně, ve Slovenské republice jsou stupně čtyři, protože úplné střední vzdělání je rozděleno na odborné a všeobecné.

Celkově je možno říci, že lze provádět komparaci učebnic určených pro české a slovenské střední školy. Toto vzdělání totiž v obou republikách absolvují žáci stejného věku (patnáct až devatenáct let), kteří za sebou mají stejný počet let školní docházky

mení a doplněna vyhláškou Ministerstva školstva Slovenskej republiky č. 282/2009 Z. z. o stredných školách v znení neskorších predpisov, Čl. I.

⁵⁴ Zákon č. 245/2008 Z. z., o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov, § 46.

⁵⁵ Tamtéž, § 47.

⁵⁶ Tamtéž, § 16.

(střední školy jsou desátým až třináctým rokem školní docházky). Také stupně středního vzdělání jsou v obou republikách podobné.⁵⁷

⁵⁷ Ač se jednotlivé stupně středního vzdělání v některých případech liší v počtu let, je celkově možno jednotlivé stupně porovnat takto: Střední vzdělání v České republice je možno chápat jako ekvivalent nižšího středního vzdělání ve Slovenské republice. Střední vzdělání s výučním listem v českém školství pak odpovídá střednímu odbornému vzdělání na Slovensku. Třetí stupeň středního vzdělání v České republice, tedy střední vzdělání s maturitou, je možno porovnat s úplným středním vzděláním odborným a úplným středním vzděláním všeobecným ve Slovenské republice.

4 Legislativní proces schvalování učebnic v České a Slovenské republice

Jak český, tak slovenský školský zákon upravují proces, kterým se schvalují učebnice a další učební texty. V obou republikách je schvalování v kompetenci ministerstev školství a učebnice, které tímto procesem projdou, získají tzv. schvalovací doložku. Podmínky pro to, aby byla učebnice schválena, jsou v obou republikách dosti podobné. V České republice musí být učebnice „...v souladu s cíli vzdělávání stanovenými tímto zákonem, rámcovými vzdělávacími programy a právními předpisy.“⁵⁸ Ve Slovenské republice je nutné, aby učebnice byla v „...súladu s princípmi a cieľmi výchovy a vzdelávanie podľa tohto zákona so štátným vzdelávacím programom, pri plnení ktorého se majú používať“.⁵⁹

V obou zemích dále platí, že seznam učebnic se schvalovací doložkou je zveřejňován v publikačním prostředku daného ministerstva (v České republice je uveden přímo název Věstník Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy) a k tomuto seznamu musí být také možný dálkový přístup. V obou zákonech je povolena možnost užívat učebnice, které v seznamu uvedeny nejsou, a to v případě, že obsah těchto učebnic není v rozporu s výše uvedenými zásadami. V České republice o vhodnosti učebnic bez schvalovací doložky rozhoduje ředitel školy. Ve Slovenské republice není určeno, která osoba je za výběr zodpovědná.

V České republice zůstalo schvalování učebnic beze změn od vydání školského zákona v roce 2004. Ve Slovenské republice byly vydány dvě novelizace, které paragraf věnovaný učebnicím ve školském zákoně mění. Žádná z těchto novelizací však

⁵⁸ Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), § 27.

⁵⁹ Zákon č. 245/2008 Z. z., o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov, § 13.

na procesu schvalování nic nezměnila, neboť jedna se týkala učebnic v jazyku menšin a druhá přepisu do Braillova písma.⁶⁰

V obou školských systémech jsou tedy učebnice vydávány soukromými nakladatelstvími a ministerstva školství je pouze schvalují. Neexistuje proto jen jeden oficiální text k výuce. Školy nebo vyučující tak mají možnost si zvolit, které učebnice budou ve výuce používat.

⁶⁰ Zákon č. 37/2009 Z.z.; ktorým sa mení a dopĺňa zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení zákona č. 462/2008 Z. z., Čl. 1.; Zákon č. 37/2011 Z.z.; ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, Čl. I.

5 České učebnice

5.1 Učebnice zvolené pro výzkum, systém jednotlivých edičních řad

Většina učebnic, které byly ke komparaci vybrány, patří do několikadílných edičních řad.⁶¹ Při výběru byly použity výsledky výzkumu Dany Hudecové o použití dějepisných učebnic v praxi, které byly zveřejněny v publikaci Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy. Výzkum se zabýval tím, které učebnice jsou nejvíce používány při výuce na základních a středních školách a podle jakých kritérií učitelé jednotlivé učebnice vybírají a jak je hodnotí.⁶²

Na základě dat z výzkumu byly ke komparaci vybrány tyto učebnice:⁶³ Z vydavatelství SPL Práce učebnice *České dějiny I.*⁶⁴ a *Dějiny středověku a prvního století raného novověku*,⁶⁵ které jsou součástí šestidílné edice určené pro střední školy. Autorem obou knih je Zdeněk Beneš, na dílu věnovaném českým dějinám se podílel také Josef Petráň. Ze stejného nakladatelství byl dále použit první díl *Dějepis pro střední odborné školy*⁶⁶ od Zdeňka Beneše. Tato edice je tvořena pouze dvěma učebnicemi. V loňském roce pak vydavatelství SPL Práce začalo vydávat novou čtyřdílnou ediční řadu učebnic pro střední školy, ze které byl použit druhý díl. Jeho autorem po stránce obsahové je Miroslav Hroch, didaktický aparát je pak dílem Václava Ulvra.⁶⁷

Další dvě použité učebnice byly vydány Státním pedagogickým nakladatelstvím. Jedná se o druhý díl čtyřdílné edice *Dějepis pro gymnázia a střední odborné školy*, který

⁶¹ Pro přehled všech vybraných učebnic a systém jednotlivých edičních řad viz příloha č. 1.

⁶² HUDECOVÁ, Dana: *Používání učebnic dějepisu v praxi – Vyhodnocení výzkumu*. In: BENEŠ, Zdeněk–GRÁCOVÁ, Blažena–PRŮCHA, Jan a kol.: *Sondy a analýzy. Učebnice dějepisu – teorie a multikulturální aspekty edukačního média*. Praha 2008, s. 35.

⁶³ Tamtéž, s. 41–43.

⁶⁴ BENEŠ, Zdeněk–PETRÁŇ, Josef: *České dějiny I.* 2. vyd. Praha 2001.

⁶⁵ BENEŠ, Zdeněk: *Dějiny středověku a prvního století raného novověku* (dále jen *Dějiny středověku*). 5. vyd. Praha 2001.

⁶⁶ BENEŠ, Zdeněk: *Dějepis pro střední odborné školy*. (dále jen *Dějepis pro SOŠ*). Díl 1. Praha 2001.

⁶⁷ HROCH, Miroslav–ULVR, Václav: *Dějiny novověku. Učebnice dějepisu pro střední školy*. Praha 2013.

se jmenuje *Středověk a raný novověk*. Autory jsou Petr Čornej, Ivana Čornejová a František Parkan.⁶⁸ Petr Čornej s kolektivem autorů je také autorem druhé učebnice z tohoto nakladatelství, která je určena pro střední odborné školy a má podtitul *České a světové dějiny*.⁶⁹ Tato učebnice podává celkový přehled dějin a jako jediná z použitých českých učebnic není součástí žádné edice.

Do výzkumu byly ještě zahrnuty dvě učebnice nakladatelství Fragment, které ve výzkumu Dany Hudecové nejsou zmíněny. Jedná se o *Dějepis I. v kostce* a *Dějepis II. v kostce*.⁷⁰ O velkém rozšíření těchto učebnic svědčí fakt, že jejich starší verze vyšla celkem třikrát a poté, v roce 2008, bylo vydáno nové přepracované vydání. Autorkou obou dílů je Marie Sochrová.

Žádné z výše uvedených nakladatelství pak ke svým učebnicím nevydává metodické příručky nebo pracovní sešity, takže ke komparaci nemohly být použity žádné materiály, které by učebnice doplňovaly.

Naprostá většina autorů učebnic,⁷¹ které byly ke komparaci použity, patří mezi přední české historiky, kteří působili nebo dodnes působí na Karlově univerzitě v Praze a jsou autory mnoha významných děl.⁷²

⁶⁸ ČORNEJ, Petr–ČORNEJOVÁ, Ivana–PARKAN, František: *Dějepis pro gymnázia a střední odborné školy. 2. Středověk a raný novověk*. 2. vyd. Praha 2009.

⁶⁹ ČORNEJ, Petr a kol.: *Dějepis pro střední odborné školy. České a světové dějiny*. 2. vyd. Praha 2008.

⁷⁰ SOCHROVÁ, Marie: *Dějepis I. v kostce. Pravěk, starověk, středověk. Pro střední školy* (dále jen *Dějepis I.*). Praha 2008.; SOCHROVÁ, Marie: *Dějepis II. v kostce. Novověk, dějiny nové doby. Pro střední školy* (dále jen *Dějepis II.*). Praha 2008.

⁷¹ S výjimkou Marie Sochrové, autorky obou dílů *Dějepisu v kostce*, a Václava Ulvra, který vytvořil didaktický aparát nejnovější učebnice vydavatelství SPL Práce.

⁷² Viz BENEŠ, Zdeněk–PÁNĚK, Jaroslav–VOREL, Petr: *Lexikon současných českých historiků*. Praha 1999, s. 30, 58 – 59, 106, 225, 235.; Viz také internetové stránky pracovišť, na kterých jednotliví historikové působí: <http://ucd.ff.cuni.cz/UCDFE-89.html> [cit. 13. 3. 2014].; <http://www.literarniakademie.cz/lide/curriculum/prof-phdr-petr-cornej> [cit. 13. 3. 2014].; <http://udauk.cuni.cz/ARCHIV-39.html> [cit. 13. 3. 2014].; <http://ips.fsv.cuni.cz/IPSENG-82.html> [cit. 13. 3. 2014].; <http://kdddweb.pedf.cuni.cz/pracovnici/ucitele> [cit. 13. 3. 2014].

5.2 Bitva u Moháče v českých učebnicích

5.2.1 Faktografický výklad o bitvě u Moháče

Zmínku o bitvě u Moháče je možno nalézt v sedmi z osmi českých učebnic, které byly zkoumány. V *Dějepis I. v kostce* od nakladatelství Fragment je výklad o bitvě zahrnut do kapitoly „Vláda Jagellonců v Čechách a Uhrách.“⁷³ V podkapitole věnované tureckému nebezpečí je zmíněna trojnásobná přesila Turků, sultán Süleyman a smrt Ludvíka Jagellonského na útěku. Zdůrazněn je fakt, že Ludvík tureckým vojskům čelil „bez pomoci ostatních zemí.“⁷⁴ Podruhé je bitva zmíněna o stranu dále v kapitole „Uherský stát v 15. a 16. století.“⁷⁵ Vzhledem k předchozímu výkladu je v této kapitole napsáno pouze „porážka Ludvíka Jagellonského u Moháče (zahynul).“⁷⁶ V druhém díle *Dějepis v kostce* pak jako v jediné české učebnici není bitva u Moháče do výkladu vůbec zahrnuta, tento díl začíná až nástupem Ferdinanda I.

V učebnici Státního pedagogického nakladatelství určené pro gymnázia a střední školy je bitva zmíněna ve dvou kapitolách. V první z nich s názvem „Český stát za vlády Jagellonců“⁷⁷ je napsáno: „Mladý panovník musel navíc čelit tureckému nebezpečí, ohrožujícímu střední Evropu. Dne 29. srpna 1526 zahynul nešťastnou náhodou (utopil se v bahně po pádu z koně) na útěku z bitvy u Moháče v jižních Uhrách, kde jeho vojska podlehla přesile osmanských Turků. Český i uherský trůn opět osiřely.“⁷⁸ V kapitole je dále ilustrace znázorňující průběh bitvy a v závěru kapitoly v oddílu s názvem „Důležitá data“ je k roku 1526 přiřazena událost „smrt Ludvíka Jagellonského.“⁷⁹ V následující kapitole „Středovýchodní Evropa a Rusko na konci

⁷³ SOCHROVÁ, M.: *Dějepis I.*, s. 151.

⁷⁴ Tamtéž, s. 151.

⁷⁵ Tamtéž, s. 152.

⁷⁶ Tamtéž, s. 152.

⁷⁷ ČORNEJ, P.–ČORNEJOVÁ, I.–PARKAN, F.: *c. d.*, s. 89.

⁷⁸ Tamtéž, s. 91.

⁷⁹ ČORNEJ, P.–ČORNEJOVÁ, I.–PARKAN, F.: *c. d.*, s. 93.

středověku⁸⁰ je bitva u Moháče popsána jedinou stručnou větou. V kapitole je dále úryvek z listu, který napsal Zdeněk Lev z Rožmitálu Janovi z Vítence v září roku 1526, z něhož vyplývá, že ještě dva týdny po bitvě nebylo jasné, zda Ludvík Jagellonský u Moháče zahynul či nikoliv.⁸¹ V oddílu „Důležitá data“ je opět uveden rok 1526, tentokrát je u něj přímo napsáno „bitva u Moháče.“⁸²

V druhé učebnici Státního pedagogického nakladatelství určené pro střední odborné školy je výklad o Moháči téměř totožný s výkladem v učebnici pro gymnázia, stejně tak data určená k zapamatování. Jediné odlišnosti se týkají stylistiky a nahrazení některých slov synonymy⁸³ a také absence úryvku z pramene (list Zdeňka Lva z Rožmitálu) v učebnici pro střední odborné školy. Z hlediska faktografického je však výklad v obou učebnicích stejný.

Z nakladatelství SPL Práce byly ke komparaci použity celkem čtyři učebnice. Dvě z nich náleží do stejné edice a měly by tedy být ve výuce používány paralelně, protože jejich výklad se navzájem doplňuje. V první z nich, věnované světových dějinám, je o bitvě u Moháče pojednáno v kapitolách „Osmanská říše“⁸⁴ a „Francia a Habsburkové v 16. století.“⁸⁵ Bitva je v každé z kapitol zmíněna jednou, ale vždy pouze jako kontext k jiným událostem. („Tři roky po nešťastné bitvě u Moháče roku 1526 již [Turci] poprvé oblehli Vídeň.“⁸⁶ „... O dalších sedm let později, po bitvě u Moháče, se Karlův mladší bratr Ferdinand I. z rakouské větve rodu stal králem uherským a českým.“⁸⁷) V závěru kapitoly o Osmanské říši v části „Základní data“ je rok 1526 uveden jako

⁸⁰ ČORNEJ, P.–ČORNEJOVÁ, I.–PARKAN, F.: *c. d.*, s. 93.

⁸¹ Tamtéž, s. 94.

⁸² Tamtéž, s. 95.

⁸³ Např. první kapitola se nejmenuje „Český stát za vlády Jagellonců,“ nýbrž „Český stát za panování Jagellonců.“ Časové vymezení v další kapitole nezní „...na konci středověku,“ ale „...na sklonku středověku.“ Odstavec věnovaný bitvě je v učebnici pro střední odborné školy uveden větou „Osud vyměnil mladému panovníkovi jen 20 let života.“ Viz. ČORNEJ, P.–ČORNEJOVÁ, I.–PARKAN, F.: *c. d.*, s. 91–95.; ČORNEJ, Petr a kol.: *c. d.*, s. 83–86.

⁸⁴ BENEŠ, Z.: *Dějiny středověku*, s. 103.

⁸⁵ Tamtéž, s. 143.

⁸⁶ Tamtéž, s. 103.

⁸⁷ BENEŠ, Z.: *Dějiny středověku*, s. 146.

datum bitvy u Moháče.⁸⁸ V druhé učebnici z této ediční řady věnované českým dějinám je o Moháči psáno v kapitole „Český stát ve hře středoevropských sil“⁸⁹ v podkapitole věnované Turkům: „... a roku 1526 se turecká vojska vydala na první velké tažení do Uher. ... Na útěku z prohrané bitvy u Moháče dne 29. 8. 1526 mladý a bezdětný český a uherský král Ludvík II. zahynul.“⁹⁰ Na závěr kapitoly v části „Základní data“ je pak datum 1526 uvedeno, ovšem jako rok, kdy se Ferdinand Habsburský stal českým a uherským králem.⁹¹

Nakladatelství SPL Práce dále vydalo učebnici pro střední odborné školy. V ní je zmínka o Moháči velmi stručná. Na počátku kapitoly věnované habsburské evropské politice se píše, že „... v bitvě u Moháče nešťastně zahynul mladý český a uherský král Ludvík Jagellonský (1516–1526).“⁹² V závěru této kapitoly v části „Základní data a pojmy“ je rok 1526 uveden jako rok nástupu Ferdinanda I. na český trůn.⁹³

Poslední zkoumaná učebnice z nakladatelství SPL Práce je součástí nejnovější edice učebnic pro střední školy. Bitva je v ní popsána celkem ve třech kapitolách, vždy ale pouze jako kontext k jiným událostem, konkrétně k nástupu Ferdinanda I. („[k]dyž Ludvík padl roku 1526 u Moháče, vznikl dědičný nárok...“⁹⁴), vzniku Habsburské monarchie („[z]rodila se po smrti českého a uherského krále Ludvíka Jagellonského u Moháče roku 1526...“⁹⁵) a tureckému nebezpečí v Evropě („...dobyli roku 1521 Bělehrad a otevřeli si cestu do Uher, kde v roce 1526 zvítězili u Moháče. Jejich tažení

⁸⁸ BENEŠ, Z.: *Dějiny středověku*, s. 105.

⁸⁹ BENEŠ, Z.–PETRÁŇ, J.: *c. d.*, s. 158.

⁹⁰ Tamtéž, s. 160.

⁹¹ Tamtéž, s. 164.

⁹² BENEŠ, Z.: *Dějepis pro SOŠ*, s. 157.

⁹³ Tamtéž, s. 160.

⁹⁴ HROCH, M.–ULVR, V.: *c. d.*, s. 6.

⁹⁵ Tamtéž, s. 38.

na Vídeň...⁹⁶) V kapitole zabývající se obranou proti Turkům je obrázek představující uherského bojovníka z bitvy u Moháče.⁹⁷

Celkově je tedy možno říci, že bitva u Moháče je ve většině učebnic zmíněna na více než jednom místě. Důvodem pro to je fakt, že se její důsledky dotkly více důležitých témat, kterým se učebnice věnují (Jagellonci, Habsburkové, útoky Turků). Pokud jsou tedy tato témata rozpracována v oddělených kapitolách, vede to k vícenásobné zmínce o bitvě u Moháče v rámci jedné učebnice.⁹⁸

Ve čtyřech ze sedmi učebnic, které se bitvě věnují, je událostem u Moháče věnováno více místa a popsán je například průběh bitvy nebo podrobnosti smrti Ludvíka Jagellonského.⁹⁹ Tři zbývající učebnice zmiňují Moháč pouze v kontextu jiných událostí a o samotné bitvě neuvádí žádné podrobnosti.¹⁰⁰

Všechny učebnice, které v závěru každé kapitoly vypisují důležitá data určená k zapamatování, zařadily do těchto shrnutí rok 1526. Ve dvou učebnicích je však jako událost k tomuto datu přiřazen nástup Ferdinanda I. na trůn.¹⁰¹ Ve dvou učebnicích je datum zmíněno na konci dvou různých kapitol, jednou jako rok úmrtí Ludvíka Jagellonského, jednou jako rok bitvy u Moháče.¹⁰² Pouze v jedné učebnici, v níž je rok 1526 v závěrečné sumarizaci zmíněn, je k němu jako událost přiřazena pouze bitva u Moháče.¹⁰³

⁹⁶ HROCH, M.–ULVR, V.: *c. d.*, s. 46.

⁹⁷ Tamtéž, s. 46.

⁹⁸ Více než jednou je bitva u Moháče zmíněna v těchto učebnicích: BENEŠ, Z.: *Dějiny středověku.*; ČORNEJ, Petr a kol.: *c. d.*; HROCH, M.–ULVR, V.: *c. d.*; ČORNEJ, P.–ČORNEJOVÁ, I.–PARKAN, F.: *c. d.*; HROCH, M.–ULVR, V.: *c. d.*; SOCHROVÁ, M.: *Dějepis I.*

⁹⁹ Podrobněji je bitva popsána v těchto učebnicích: BENEŠ, Z.–PETRÁŇ, J.: *c. d.*; ČORNEJ, Petr a kol.: *c. d.*; ČORNEJ, P.–ČORNEJOVÁ, I.–PARKAN, F.: *c. d.*; SOCHROVÁ, M.: *Dějepis I.*

¹⁰⁰ Pouze jako kontext k jiným událostem je bitva uvedena v těchto učebnicích: BENEŠ, Z.: *Dějepis pro SOŠ.*; BENEŠ, Z.: *Dějiny středověku.*; HROCH, M.–ULVR, V.: *c. d.*

¹⁰¹ BENEŠ, Z.: *Dějepis pro SOŠ*, s. 160.; BENEŠ, Z.–PETRÁŇ, J.: *c. d.*, s. 164.

¹⁰² ČORNEJ, Petr a kol.: *c. d.*, s. 84, 86.; ; ČORNEJ, P.–ČORNEJOVÁ, I.–PARKAN, F.: *c. d.*, s. 92, 95.

¹⁰³ BENEŠ, Z.: *Dějiny středověku*, s. 105.

5.2.2 Hodnocení bitvy u Moháče

Pouze ve dvou učebnicích, ve kterých jsou události roku 1526 zahrnuty, není možno nalézt žádné hodnocení průběhu bitvy a jejích důsledků.¹⁰⁴ Zbývajících pět pak buď samotnou bitvu, nebo její důsledky nějakým způsobem komentuje. Obě učebnice Státního pedagogického nakladatelství (které, jak již bylo řečeno, jsou po obsahové stránce téměř totožné), píší o smrti Ludvíka Jagellonského jako o „nešťastné náhodě“¹⁰⁵ a v kapitole věnované Uhrám píší o vymření Jagellonské dynastie jako o události, jež měla „osudové následky.“¹⁰⁶ Mezi tyto následky je - kromě nástupu Habsburků, jehož hodnocení bude rozebráno v následující kapitole - v učebnicích zařazen také fakt, že „[v]álky [s Turky] neustávaly a výdaje na ně velmi zatěžovaly i obyvatele českých zemí, kteří museli platit větší daně.“¹⁰⁷ Celkově je tedy porážka u Moháče považována za událost, jejíž důsledky byly negativní.

Hodnocení důsledků moháčské porážky je možno nalézt také ve třech učebnicích nakladatelství SPL Práce. V učebnici pro gymnázia zabývající se světovými dějinami je bitva opět zhodnocena jako „nešťastná,“ protože se po ní Turci stali „trvalým a vážným nebezpečím.“¹⁰⁸ Učebnice z téže ediční řady zaměřené na české dějiny hodnotí celou událost takto: „... a roku 1526 se turecká vojska vydala na první velké tažení do Uher. Začaly jedno a půl století trvající války, jež se měly zásadním způsobem odrazit na vývoji celé střední Evropy a jejichž tíhu měly do značné míry nést právě české země. A hned toto první velké turecké tažení do Uher mělo závažné politické a mocenské důsledky.“¹⁰⁹ Třetí učebnice z tohoto nakladatelství určená pro střední odborné školy je

¹⁰⁴ Jedná se o tyto učebnice: HROCH, M.–ULVR, V.: *c. d.*; SOCHROVÁ, M.: *Dějepis I.*

¹⁰⁵ ČORNEJ, Petr a kol.: *c. d.*, s. 83; ČORNEJ, P.–ČORNEJOVÁ, I.–PARKAN, F.: *c. d.*, s. 91.

¹⁰⁶ ČORNEJ, Petr a kol.: *c. d.*, s. 85; ČORNEJ, P.–ČORNEJOVÁ, I.–PARKAN, F.: *c. d.*, s. 94.

¹⁰⁷ ČORNEJ, Petr a kol.: *c. d.*, s. 103; ČORNEJ, P.–ČORNEJOVÁ, I.–PARKAN, F.: *c. d.*, s. 121.

¹⁰⁸ BENEŠ, Z.: *Dějiny středověku*, s. 103.

¹⁰⁹ BENEŠ, Z.–PETRÁŇ, J.: *c. d.*, s. 160.

celkově stručnější a jediné hodnocení, které v ní můžeme nalézt, je popis smrti Ludvíka Jagellonského jako nešťastné události.¹¹⁰

Je tedy možno konstatovat, že všechny učebnice, ve kterých je bitva a její důsledky zhodnoceny, chápou události roku 1526 negativně. Zdůvodněním je buď následné turecké nebezpečí, nebo dalekosáhlé změny, ke kterým došlo ve střední Evropě v důsledku vymření Jagellonské dynastie. Učebnice, jejichž výklad je stručnější, se omezují pouze na zhodnocení celé bitvy, případně Ludvíkovy smrti jako „nešťastné.“

5.3 Výklad o nástupu Habsburků v českých učebnicích

5.3.1 Nástup Ferdinanda I. Habsburského na český a uherský trůn

Informace o nástupu Habsburské dynastie na český a uherský trůn je možno nalézt ve všech osmi českých učebnicích, které byly ke komparaci použity. Pro učebnice nakladatelství Fragment je rok 1526 mezníkem, kterým končí první díl *Dějepisů v kostce* a druhý díl jím začíná. Informace o nástupu Ferdinanda I. Habsburského na trůn (český nebo uherský) je v prvním díle možno nalézt celkem na třech místech: v kapitole věnované vládě Jagellonců je o jeho nástupu napsáno, že byl „...zvolen na základě dědických práv jeho manželky Anny, sestry Ludvíka Jagellonského, pak i uherským králem.“¹¹¹ V následující kapitole o Uhrách v 15. a 16. století je pak celý odstavec věnován bojům mezi Ferdinandem I. a Janem Zápolským, pasáž končí popisem rozpadu Uher na tři části.¹¹² Poslední drobná zmínka o Ferdinandově zisku české a uherské koruny je v kapitole „Habsburský absolutismus ve Španělsku,“¹¹³ v části věnované Karlovi I. Ve druhém díle *Dějepisů v kostce* se o počátku Ferdinandovy vlády píše dvakrát v kapitole „Mnohonárodnostní Habsburská říše

¹¹⁰ BENEŠ, Z.: *Dějepis pro SOŠ*, s. 157.

¹¹¹ SOCHROVÁ, M.: *Dějepis I.*, s. 151.

¹¹² Tamtéž, s. 152–153.

¹¹³ Tamtéž, s. 153.

ve střední Evropě.¹¹⁴ Mezi úkoly, které dle autorky musel Ferdinand po svém nástupu na trůn splnit, je zařazena nutnost „čelit tureckému nebezpečí na východě (+ kampaň proti Janu Zápolskému).“¹¹⁵ Celá další část pak nese název „Ferdinand I. (1526–1564)“¹¹⁶ a začíná popisem rodinných vztahů tohoto panovníka a královských titulů, které získal.¹¹⁷

Výklad v obou učebnicích Státního pedagogického nakladatelství je, stejně jako v případě bitvy u Moháče, velmi podobný. Kapitola o českých zemích v období před bitvou na Bílé hoře začíná vládou Ferdinanda I., o jehož nástupu na trůn se v obou knihách píše, že „[z]atímco v Českém království byl Ferdinand I. jako král roku 1526 zvolen, vedlejší země Koruny české (Morava, obojí Lužice, Slezsko) uznaly jeho dědičná práva jako manžela Anny Jagellonské, sestry zahynuvšího krále Ludvíka.“¹¹⁸

V učebnici pro gymnázia věnované světovým dějinám ze starší ediční řady nakladatelství SPL Práce je o Ferdinandově nástupu na český trůn pouze drobná poznámka v kapitole zabývající se nárůstem moci Habsburského rodu.¹¹⁹

Naproti tomu v druhé učebnici ze stejné ediční řady, která se věnuje českým dějinám, je vládě Ferdinanda I. věnován značný prostor. V kapitole o vládě Jagellonců jsou popsány vzájemné sňatky mezi členy této dynastie a Habsburky.¹²⁰ V následujícím textu s názvem „Habsburkové a střední Evropa“¹²¹ je pak poměrně podrobně popsáno, jak se Ferdinand dostal na český trůn. Je zde zmíněno, že původně se uvažovalo o více kandidátech, z nichž někteří byli přímo z českých zemí, a uveden je také fakt, že čeští stavové Ferdinanda zvolili, zatímco stavy vedlejších zemí jej za českého krále přijali,

¹¹⁴ SOCHROVÁ, M.: *Dějepis II.*, s. 9.

¹¹⁵ SOCHROVÁ, M.: *Dějepis II.*, s. 10.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 10.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 10.

¹¹⁸ ČORNEJ, Petr a kol.: *c. d.*, s. 104.; ČORNEJ, P.–ČORNEJOVÁ, I.–PARKAN, F.: *c. d.*, s. 122.

¹¹⁹ BENEŠ, Z.: *Dějiny středověku*, s. 146.

¹²⁰ BENEŠ, Z.–PETRÁŇ, J.: *c. d.*, s. 160.

¹²¹ Tamtéž, s. 160.

protože „byli při volbě opomenuti.“¹²² Celá další podkapitola se pak věnuje tomu, jak Ferdinand bojoval o uherskou korunu. Je zde zmíněna i pomoc Turků Janovi Zápolskému a celý oddíl končí popisem rozdělení Uher.¹²³ Pro ilustraci všech těchto událostí jsou součástí učebnice ukázky ze tří pramenů, a sice z dopisu Jana z Pernštejna moravským stavům, z prvního volebního reverzu Ferdinanda I. a z odpovědi moravských stavů z Olomouckého sněmu.¹²⁴

V učebnici nakladatelství SPL Práce, která je určená pro střední odborné školy, se o nástupu Ferdinanda I. píše ve třech různých kapitolách. Jeho osoba je zmíněna v části věnované Karlu V. („Karlův mladší bratr Ferdinand I.... se roku 1526 stal také králem českým a uherským...“¹²⁵), dále je o něm pouze drobná zmínka v části s názvem „Český stát mezi stavovstvím a absolutismem“¹²⁶ a nejvíce informací k tomuto tématu je obsaženo v kapitole „Český trůn a habsburská politika.“¹²⁷ Zde je zmíněno „odlišné stanovisko českých a moravských stavů“¹²⁸ i boj s Janem Zápolským o vládu v Uhrách. O těchto bojích se však píše pouze to, že Ferdinand musel o trůn bojovat tři roky, a vůbec není zmíněn následný rozpad Uher.¹²⁹

V poslední zkoumané učebnici, která je zároveň nejnovější, je nástup Ferdinanda pojednán celkem dvakrát. Poprvé hned na začátku učebnice v kapitole „Cesta Habsburků k moci.“¹³⁰ Zisk českého a uherského trůnu touto dynastií je zde pouze krátce nastíněn jako další krok na cestě Habsburků k moci. Součástí této kapitoly je i zjednodušený rodokmen Habsburků, na němž je vysvětlena sňatková politika této

¹²² BENEŠ, Z.–PETRÁŇ, J.: *c. d.*, s. 160–161.

¹²³ Tamtéž, s. 162–163.

¹²⁴ Tamtéž, s. 162, 166.

¹²⁵ BENEŠ, Z.: *Dějepis pro SOŠ*, s. 138.

¹²⁶ Tamtéž, s. 155.

¹²⁷ Tamtéž, s. 157.

¹²⁸ Tamtéž, s. 157.

¹²⁹ Tamtéž, s. 157.

¹³⁰ HROCH, M.–ULVR, V.: *c. d.*, s. 6.

dynastie.¹³¹ Mnohem podrobněji je pak otázka českého a uherského nástupnictví popsána v části věnované českým zemím „v době zápasu o podobu stavovského státu.“¹³² Je zde uvedena existence dalších kandidátů na český trůn, ovšem dle textu se Ferdinand zdál být „nejslibnějším kandidátem.“¹³³ V učebnici je možno se dočíst i o volební kapitulaci a nejednotném přístupu českých stavů a stavů z vedlejších zemí. V této části textu je pojednáno i o bojích v Uhrách, o spolupráci Jana Zápoleského s Turky a následném rozdělení Uher na tři části.¹³⁴

Pět z osmi českých učebnic tedy při výkladu o Ferdinandově nástupu na český trůn rozlišuje volbu českých stavů a uznání na základě dědičných práv stavy z vedlejších zemí.¹³⁵ V jedné učebnici je pouze napsáno, že se Ferdinand českým a uherským králem stal.¹³⁶ Tato učebnice je nicméně součástí ediční řady, jejíž další díl popisuje celý proces obsazování trůnu velmi podrobně.¹³⁷ Jediné učebnice, které rozdílný postup českých stavů oproti stavům z vedlejších zemí nerozlišují, jsou dvě učebnice z ediční řady nakladatelství Fragment.¹³⁸

Složitější je v učebnicích situace s výkladem o obsazování uherského trůnu. Tři učebnice neobsahují žádné informace o boji o uherskou korunu mezi Ferdinandem I. a Janem Zápoleským ani o následném dělení Uher.¹³⁹ Ze zbývajících pěti učebnic dvě učebnice (z jedné ediční řady) zmiňují boje, ale nepíší již o tom, že Jan Zápoleský získal

¹³¹ HROCH, M.–ULVR, V.: *c. d.*, s. 6.

¹³² Tamtéž, s. 38.

¹³³ HROCH, M.–ULVR, V.: *c. d.*, s. 38.

¹³⁴ Tamtéž, s. 38–39.

¹³⁵ Jedná se o tyto učebnice: BENEŠ, Z.–PETRÁŇ, J.: *c. d.*; BENEŠ, Z.: *Dějepis pro SOŠ.*; ČORNEJ, Petr a kol.: *c. d.*; ČORNEJ, P.–ČORNEJOVÁ, I.–PARKAN, F.: *c. d.*; HROCH, M.–ULVR, V.: *c. d.*

¹³⁶ BENEŠ, Z.: *Dějiny středověku*, s. 146.

¹³⁷ Srov. BENEŠ, Z.: *Dějiny středověku*, s. 146.; BENEŠ, Z.–PETRÁŇ, J.: *c. d.*, s. 160–163.

¹³⁸ V prvním díle je napsáno, že Ferdinand byl zvolen „na základě dědičných práv jeho manželky“, zatímco druhý díl již tuto otázku vůbec nezodpovídá. Viz SOCHROVÁ, M.: *Dějepis I.*, s. 151.; SOCHROVÁ, M.: *Dějepis II.*, s. 10.

¹³⁹ Problematika boje o uherský trůn není vůbec pojednána v těchto učebnicích: BENEŠ, Z.: *Dějiny středověku.*; ČORNEJ, Petr a kol.: *c. d.*; ČORNEJ, P.–ČORNEJOVÁ, I.–PARKAN, F.: *c. d.*

podporu Turků.¹⁴⁰ Zbývající tři učebnice o této spolupráci informují.¹⁴¹ A celkem ve dvou z pěti učebnic, které obsahují pasáže o bojích v Uhrách, není napsáno nic o následném rozdělení Uher.¹⁴²

Celkově tedy pouze dvě z osmi učebnic rozlišují rozdílný způsob, jakým Ferdinand získal titul českého krále v jednotlivých zemích Koruny české, píše o jeho bojích s Janem Zápolským a o podpoře tohoto jeho rivala Osmanskou říší a zmiňují také rozdělení Uher. Ve zbývajících šesti učebnicích vždy některá z těchto informací chybí.¹⁴³

5.3.2 Další události z let 1526–1564

Dvě zkoumané učebnice obsahují k tématu vlády Ferdinanda I. minimum informací. Důvodem je fakt, že jsou obě součástí vícedílných edičních řad, jejichž koncepce je navržena tak, že učivo o událostech z počátku 16. století je obsaženo v jiném díle dané ediční řady.¹⁴⁴

Ve zbývajících šesti knihách, které období let 1526–1564 věnují ve výkladu prostor, je možno vysledovat podobnost při výběru toho, které události jsou do textu zahrnuty. Pozornost je zaměřena především na tyto oblasti: snaha Ferdinanda I. o centralizaci a uplatnění absolutismu a s tím spojené změny ve státní správě, turecké nebezpečí na východě (zpravidla se píše o prvním obležení Vídně roku 1529), stavovský odboj proti panovníkovi, který se odehrál roku 1547, Ferdinandův zisk titulu císaře Svaté říše římské v roce 1556, snaha o rekatolizaci a s ní spojený příchod jezuitů

¹⁴⁰ Spolupráci Turků a Jana Zápolského nezmiňují tyto učebnice: SOCHROVÁ, M.: *Dějepis I.*; SOCHROVÁ, M.: *Dějepis II.*

¹⁴¹ Spolupráci Turků a Jana Zápolského zmiňují tyto učebnice: BENEŠ, Z.–PETRÁŇ, J.: *c. d.*; BENEŠ, Z.: *Dějepis pro SOŠ.*; HROCH, M.–ULVR, V.: *c. d.*

¹⁴² Problematika rozdělení Uher není obsažena v těchto učebnicích: BENEŠ, Z.: *Dějepis pro SOŠ.*; SOCHROVÁ, M.: *Dějepis II.*

¹⁴³ Všechny zmíněné informace obsahují tyto dvě učebnice: BENEŠ, Z.–PETRÁŇ, J.: *c. d.*; HROCH, M.–ULVR, V.: *c. d.*

¹⁴⁴ Učivo o vládě Ferdinanda I. není součástí těchto dvou učebnic: BENEŠ, Z.: *Dějiny středověku.*; SOCHROVÁ, M.: *Dějepis I.*

do českých zemí a obnovení pražského arcibiskupství a také rozvoj renesančního umění za doby Ferdinanda I. (v této souvislosti je zmiňován především letohrádek královny Anny).¹⁴⁵

Tato témata nejsou v žádné z knih obsažena jen v jednom tematickém celku. Nosná část výkladu je zpravidla v kapitole o českých zemích, ale další informace jsou také v kapitolách o umění (Belveder), reformaci a protireformaci (jezuité) nebo o náboženských válkách ve Svaté říši římské (rok 1547).

V některých učebnicích jsou navíc obsažena témata, která se v ostatních nevyskytují. Je to například odstavec o Ferdinandových represivních opatřeních proti Romům¹⁴⁶ nebo proti Židům,¹⁴⁷ názory pozdějších historiků na osobnost Ferdinanda I.¹⁴⁸ nebo informace o povaze a charakteru tohoto panovníka.¹⁴⁹

Liší se také doprovodný materiál k textu. Některé učebnice kromě samotného výkladu žádné další materiály k tématu vlády Ferdinanda I. nenabízí,¹⁵⁰ zatímco jiné text doplňují velkým množstvím obrazového materiálu, grafy a tabulkami nebo citacemi z dobových pramenů.¹⁵¹

5.3.2 Mocenský vzestup Habsburků a jeho hodnocení

S výjimkou prvního dílu *Dějepisů v kostce* z nakladatelství Fragment, kde výklad končí bitvou u Moháče, je ve všech českých učebnicích zahrnuta pasáž, která se věnuje

¹⁴⁵ BENEŠ, Z.–PETRÁŇ, J.: *c. d.*, s. 158, 161–164, 169, 171, 177.; BENEŠ, Z.: *Dějepis pro SOŠ*, s. 127, 139, 157.; ČORNEJ, P.–ČORNEJOVÁ, I.–PARKAN, F.: *c. d.*, s. 112, 121–123, 126.; ČORNEJ, Petr a kol.: *c. d.*, s. 98, 103–104, 106.; HROCH, M.–ULVR, V.: *c. d.*, s. 20–21, 25, 31, 38–40, 46.; SOCHROVÁ, M.: *Dějepis II.*, s. 10–11, 14.

¹⁴⁶ ČORNEJ, P.–ČORNEJOVÁ, I.–PARKAN, F.: *c. d.*, s. 126.

¹⁴⁷ BENEŠ, Z.–PETRÁŇ, J.: *České dějiny*, s. 168.

¹⁴⁸ Tamtéž, s. 181–183.

¹⁴⁹ BENEŠ, Z.–PETRÁŇ, J.: *České dějiny*, s. 161.; ČORNEJ, P.–ČORNEJOVÁ, I.–PARKAN, F.: *c. d.*, s. 126.; SOCHROVÁ, M.: *Dějepis II.*, s. 10.

¹⁵⁰ ČORNEJ, Petr a kol.: *c. d.*; SOCHROVÁ, M.: *Dějepis II.*

¹⁵¹ Jedná se například o reprodukci portrétu Ferdinanda I., fotografii letohrádku královny Anny, graf znázorňující systém státní správy, tabulku, ve které jsou vypsány země pod vládou Ferdinanda I., mapu s názvem „Český stát“ nebo ukázkou z díla Sixta z Ottersfordu. BENEŠ, Z.–PETRÁŇ, J.: *c. d.*, s. 161, 163.; BENEŠ, Z.: *Dějepis pro SOŠ*, s. 138.; ČORNEJ, P.–ČORNEJOVÁ, I.–PARKAN, F.: *c. d.*, s. 123.; HROCH, M.–ULVR, V.: *c. d.*, s. 38.

mocenskému nástupu Habsburků v Evropě, případně vzniku Podunajského soustátí pod vládou Ferdinanda I. Některé učebnice pak zahrnují také část věnovanou postavení zemí Koruny české v rámci tohoto státního útvaru.

V druhém díle *Dějepis v kostce* je kapitola s názvem „Mnohonárodnostní habsburská říše ve střední Evropě.“¹⁵² Je v ní napsáno, že tento nově vzniklý státní útvar až do roku 1918 „určoval vývoj ve střední Evropě.“¹⁵³ Učebnice popisuje i příčiny vzniku Podunajského soustátí, mezi něž zahrnuje touhu Habsburků ovládnout Evropu, podporu protireformace a potřebu silného státu při obraně proti Turkům.¹⁵⁴ Součástí kapitoly je i pasáž s názvem „Český stát a jeho postavení v monarchii.“¹⁵⁵ Země Koruny české jsou charakterizovány jako „obilnice a pokladnice monarchie“¹⁵⁶ a také jako „nejbohatší habsburská država“, která však byla tímto rodem vykořisťována.¹⁵⁷ Za panování Habsburků pak měly České země blíže k velké politice, zároveň však byly od centra vývoje izolovány.¹⁵⁸

V obou zkoumaných učebnicích Státního pedagogického nakladatelství je v kapitole „Reformace a katolická reforma“¹⁵⁹ pasáž, která se věnuje mocenskému nástupu Habsburků.¹⁶⁰ Je zde psáno, že tento rod byl „nejmocnějším panovnickým rodem v celé Evropě“¹⁶¹ a dále že „[r]akouské, české a uherské země od té doby setrvaly pod habsburskou nadvládou až do roku 1918. Ve středu Evropy začalo vznikat

¹⁵² SOCHROVÁ, M.: *Dějepis II.*, s. 9.

¹⁵³ Tamtéž, s. 9.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 9.

¹⁵⁵ Tamtéž, s. 10.

¹⁵⁶ Tamtéž, s. 10.

¹⁵⁷ Tamtéž, s. 10.

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 10.

¹⁵⁹ ČORNEJ, Petr a kol.: *c. d.*, s. 97. ČORNEJ, P.–ČORNEJOVÁ, I.–PARKAN, F.: *c. d.*, s. 110.

¹⁶⁰ V učebnici pro gymnázia se tato podkapitola jmenuje Střední Evropa pod vládou Habsburků, zatímco v učebnici pro střední odborné školy název zní Habsburská převaha ve střední Evropě. ČORNEJ, Petr a kol.: *c. d.*, s. 97. ČORNEJ, P.–ČORNEJOVÁ, I.–PARKAN, F.: *c. d.*, s. 110.

¹⁶¹ ČORNEJ, Petr a kol.: *c. d.*, s. 97. ČORNEJ, P.–ČORNEJOVÁ, I.–PARKAN, F.: *c. d.*, s. 110.

soustátí, jehož osu tvořila řeka Dunaj.¹⁶² Postavení zemí Koruny české v rámci monarchie není v těchto dvou učebnicích zahrnuto.

V učebnicích z edice určené pro gymnázia z nakladatelství SPL Práce se o nástupu Habsburků píše ze dvou různých pohledů. V knize věnované světovým dějinám je celkový nástin vzrůstu moci tohoto panovnického rodu shrnut ve větě „... pod habsburským žezlem se tak ocitla značná část Evropy.“¹⁶³ Z jednotlivých zemí, které se ocitly pod vládou této dynastie, je větší prostor věnován Španělsku a Svaté říši římské.¹⁶⁴

O postavení a významu českých zemí v rámci nově vzniklého státního útvaru se podrobněji píše v učebnici věnované českým dějinám z téže ediční řady. Nejprve je opět jedna část věnována samotným Habsburkům, kteří byli od roku 1526 „...nejmocnějším evropským panovnickým rodem raného novověku, jehož moc a vývoj výrazným způsobem poznamenaly celoevropský vývoj.“¹⁶⁵ Následně se píše o Českém státě, který byl „...rychle a v daleko větší míře než za Jagellonců vtažen do velké evropské politiky.“¹⁶⁶ V souvislosti s rokem 1522, kdy Ferdinand získal pod svou vládu všechny državy ve střední Evropě a Wüttembersko, se pak píše, že „...tímto aktem byly položeny základy budoucího středoevropského soustátí, během vývoje se proměnilo až v novodobé Rakousko–Uhersko.“¹⁶⁷ Na druhou stranu je však v učebnici připomenut také fakt, že české, rakouské a uherské země měly jen málo společného a chyběl jim i společný název, který by je alespoň formálně sjednocoval.¹⁶⁸

V třetí zkoumané učebnici z nakladatelství SPL Práce, určené pro střední odborné školy, není mocenskému nástupu Habsburků věnována zvláštní kapitola. O tom, že se

¹⁶² ČORNEJ, Petr a kol.: *c. d.*, s. 97. ČORNEJ, P.–ČORNEJOVÁ, I.–PARKAN, F.: *c. d.*, s. 110.

¹⁶³ BENEŠ, Z.: *Dějiny středověku*, s. 146.

¹⁶⁴ Tamtéž, s. 147–148.

¹⁶⁵ BENEŠ, Z.–PETRÁŇ, J.: *c. d.*, s. 158.

¹⁶⁶ Tamtéž, s. 158.

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 161.

¹⁶⁸ Tamtéž, s. 164.

„pod habsburským žezlem ocitla velká část Evropy,“¹⁶⁹ je psáno v kapitole s názvem „Svatá říše římská a Karel V.“¹⁷⁰ O postavení českých zemí v rámci monarchie se pak v této knize nepíše vůbec.

Nejnovější zkoumaná učebnice má hned v první kapitole celý odstavec věnovaný cestě Habsburků k moci. V jejím závěru je mocenský vzestup tohoto rodu shrnut takto: „...stali se Habsburkové díky šťastným náhodám a obratné sňatkové politice během necelých deseti let nejmočnějším rodem v Evropě.“¹⁷¹ V kapitole věnované českým zemím je hned v úvodu psáno o vzniku Habsburské monarchie, která „...se stala na prahu raného novověku nejvýznamnějším státním celkem ve střední Evropě a přežila pak úspěšně všechny otřesy až do roku 1918.“¹⁷² Tomu, jaké postavení zaujímaly v rámci monarchie české země, není v učebnici věnován prostor.

Celkově je tedy možno říci, že všech sedm učebnic se věnuje mocenskému nástupu Habsburků a je v nich psáno také o tom, že se Habsburkové stali nejvýznamnějším rodem tehdejší Evropy a že nově vzniklé soustátí pod jejich vládou bylo nejdůležitějším politickým činitelem ve střední Evropě. Ve většině učebnic je také nastíněn dlouhodobý výhled do budoucnosti vznikajícího státu. (Například, že existoval až do roku 1918 nebo že se z něj postupným vývojem stalo Rakousko–Uhersko¹⁷³).

Pouze dvě učebnice však zařazují do výkladu obecnější hodnocení toho, jaké důsledky měl nástup habsburského rodu pro české země. Obě zmiňují větší kontakt s celoevropskou politikou.¹⁷⁴ *Dějepis v kostce* pak akcentuje vyspělost v porovnání se zbytkem monarchie.¹⁷⁵

¹⁶⁹ BENEŠ, Z.: *Dějepis pro SOŠ*, s. 138.

¹⁷⁰ Tamtéž, s. 138.

¹⁷¹ HROCH, M.–ULVR, V.: *c. d.*, s. 6.

¹⁷² Tamtéž, s. 38.

¹⁷³ BENEŠ, Z.–PETRÁŇ, J.: *c. d.*, s. 161.; ČORNEJ, Petr a kol.: *c. d.*, s. 97. ČORNEJ, P.–ČORNEJOVÁ, I.–PARKAN, F.: *c. d.*, s. 110.; HROCH, M.–ULVR, V.: *c. d.*, s. 38.; SOCHROVÁ, M.: *Dějepis II.*, s. 9.

¹⁷⁴ BENEŠ, Z.–PETRÁŇ, J.: *c. d.*, s. 158.; SOCHROVÁ, M.: *Dějepis II.*, s. 10.

¹⁷⁵ SOCHROVÁ, M.: *Dějepis II.*, s. 10.

Většina učebnic tedy nehodnotí nástup habsburské dynastie z dlouhodobého hlediska. Při výkladu o vzniku Podunajského soustátí je sice připomenuta jeho dlouhá existence, chybí však jakékoliv subjektivní hodnocení toho, zda bylo toto dlouhé trvání dobré či nikoli. Hodnotící pasáže je možno nalézt pouze u popisu konkrétních událostí. Z období vlády Ferdinanda I. je v učebnicích velmi záporně hodnoceno potlačení stavovského odboje („...jejich opovážlivost panovník krutě ztrestal...“¹⁷⁶ „...důsledkem byl pokles politického vlivu i angažovanosti měšťanstva“¹⁷⁷) nebo obležení Vídně Turky („...[Ferdinand] ztratil kontrolu nad značnou částí země a Turci navíc pronikli poprvé i před Vídeň“¹⁷⁸). V nedobré světlo je také chápáno prosazování absolutismu na úkor stavů („[p]okud si však stavovští představitelé mysleli, že se nový panovník bude řídit jejich požadavky, velmi se mýlili.“¹⁷⁹) a snaha o rekatolizaci („[Ferdinand] dal vyhánět ze země příslušníky Jednoty bratrské a přívržence Lutherovy reformace. To ovšem vyvolalo další napětí“¹⁸⁰). Oproti tomu příchod jezuitů není ve výkladu podáván zcela negativně („[j]ezuité se stali jedním z nejučenějších a nejvlivnějších řeholních řádů církve.“¹⁸¹ „...první členové nově vzniklého, bojovného a velmi vzdělaného řádu Tovaryšstva Ježíšova“¹⁸²), stejně jako samotná osoba Ferdinanda I. („schopný a rozhodný politik“¹⁸³). Velmi kladně je pak hodnocen rozvoj renesanční kultury („Belveder je vrcholnou ukázkou italské renesance“¹⁸⁴).

Navzdory tomu, že je porážka vojsk Ludvíka Jagellonského v bitvě u Moháče v učebnicích popisována jako událost nešťastná s dalekosáhlými důsledky, není možno

¹⁷⁶ ČORNEJ, P.–ČORNEJOVÁ, I.–PARKAN, F.: *c. d.*, s. 123.

¹⁷⁷ HROCH, M.–ULVR, V.: *c. d.*, s. 40.

¹⁷⁸ BENEŠ, Z.–PETRÁŇ, J.: *c. d.*, s. 162.

¹⁷⁹ ČORNEJ, P.–ČORNEJOVÁ, I.–PARKAN, F.: *c. d.* s. 122.

¹⁸⁰ HROCH, M.–ULVR, V.: *c. d.*, s. 40.

¹⁸¹ BENEŠ, Z.: *Dějepis pro SOŠ*, s. 127.

¹⁸² BENEŠ, Z.–PETRÁŇ, J.: *c. d.*, s. 169.

¹⁸³ ČORNEJ, P.–ČORNEJOVÁ, I.–PARKAN, F.: *c. d.*, s. 122.

¹⁸⁴ BENEŠ, Z.–PETRÁŇ, J.: *c. d.*, s. 177.

jednoznačně říci, že by další výklad v učebnicích zabývajících se mocenským vzestupem Habsburků a vládou Ferdinanda I. hodnotil toto období pouze negativně.

6 Slovenské učebnice

6.1 Učebnice zvolené pro výzkum, systém jednotlivých edičních řad

S výjimkou jediné patří všechny slovenské učebnice vybrané ke komparaci do několikadílných edičních řad.¹⁸⁵ Protože na Slovensku nebyl uskutečněn výzkum zaměřený na využívání jednotlivých učebnic ve výuce, byl výběr proveden na základě četnosti výskytu jednotlivých nakladatelství při vyhledávání v katalogu Bratislavské univerzitní knihnice při zadání slov „učebnice“ a „dejepis.“ Pro výzkum pak byly použity učebnice z edičních řad těch vydavatelství, která se vyskytovala nejčastěji.

Z produkce Slovenského pedagogického nakladatelství byly použity celkem tři učebnice. První z nich je určena pro první ročník gymnázií a je dílem trojice autorů Júlia Bartla, Miroslava Kamenického a Pavola Valachoviče.¹⁸⁶ Další dvě učebnice z tohoto nakladatelství jsou určeny pro druhý ročník gymnázií. Jedna nese podtitul *Svetové dejiny* a je dílem autorů Miroslava Kamenického, Daniely Kodajové a Márie Tonkové,¹⁸⁷ druhá má podtitul *Národné dejiny* a jejími autory jsou Július Bartl, Ľuboš Kačírek a Michal Otčenáš.¹⁸⁸

Další dvě učebnice byly vydány nakladatelstvím Orbis Pictus Istropolitana: *Dejepis 1. Od praveku k novoveku pre stredné odborné školy a stredné odborné učilištia*¹⁸⁹ a *Dejepis 2. Dejiny novoveku do revolučných rokov 1848–1849 pre stredné odborné školy a stredné odborné učilištia*.¹⁹⁰ Obě učebnice jsou dílem kolektivu autorů

¹⁸⁵ Pro přehled všech vybraných slovenských učebnic a systém jednotlivých edičních řad viz příloha č. 2.

¹⁸⁶ BARTL, Július–KAMENICKÝ, Miroslav–VALACHOVIČ, Pavol: *Dejepis pre 1. ročník gymnázií*. Bratislava 2002.

¹⁸⁷ KAMENICKÝ, Miroslav–KODAJOVÁ, Daniela–TONKOVÁ, Mária: *Dejepis pre 2. ročník gymnázií. Svetové dejiny*. 2. vyd. Bratislava 2007.

¹⁸⁸ BARTL, Július–KAČÍREK, Ľuboš–OTČENÁŠ, Michal: *Dejepis pre 2. ročník gymnázií. Národné dejiny*. 2. vyd. Bratislava 2006.

¹⁸⁹ CHÝLOVÁ, Eva a kol.: *Dejepis pre stredné odborné školy a stredné odborné učilištia 1. Od praveku k novoveku*. (dále jen *Od praveku k novoveku*). 2. vyd. Bratislava 2003.

¹⁹⁰ CHÝLOVÁ, Eva a kol.: *Dejepis pre stredné odborné školy a stredné odborné učilištia 2. Dejiny novoveku do revolučných rokov 1848–1849*. (dále jen *Dejiny novoveku*). Bratislava 2006.

pod vedením Evy Chýlové, která je autorkou didaktického aparátu. Celá edice je tvořena celkem čtyřmi učebnicemi a také dvěma pracovními sešity. Jeden z nich, který zahrnuje zkoumané historické období, byl použit jako doplňkový materiál.¹⁹¹

Poslední ediční řada, jejíž učebnice byly použity, pochází z vydavatelství Eurolitera a tvoří ji celkem pět učebnic, z nichž byly použity tři, a sice *Slovenské dejiny I. Od praveku po stredovek*¹⁹² od dvojice autorů Kristian Elschek a Ján Hunka, *Slovenské dejiny II. Od novoveku po súčasnosť*¹⁹³ od Marka Budaje a *Svetové dejiny II. Novovek (1492–1914)* od Mariána Damankoše.¹⁹⁴ Celá tato ediční řada je určena jak pro studenty gymnázií, tak středních odborných škol.

Jediná slovenská učebnice, která byla použita a přitom není součástí vícedílné ediční řady, je dílem autorů Jany Hečkové, Veroniky Slnekové a Ľudovíta Marciho a nese název *Dejepis. Pômocka pre maturantov a uchádzačov o štúdium na vysokých školách*.¹⁹⁵ Tuto knihu vydalo nakladatelství Enigma.

Většina autorů slovenských učebnic je akademickými pracovníky, kteří pracovali nebo stále pracují na pedagogických nebo filozofických fakultách slovenských univerzit (Univerzita Komenského v Bratislave, Univerzita Mateje Bela v Bánskej Bystrici, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Prešovská univerzita v Prešove), případně jsou zaměstnání v jiných vědeckých institucích (Archeologické muzeum Bratislava, Slovenská akadémia vied).¹⁹⁶

¹⁹¹ KMEŤ, Miroslav–VASILOVÁ, Dana: *Dejepis I. Pracovný zošit 2. časť*. Bratislava 2012.

¹⁹² ELSCHKEK, Kristian–HUNKA, Ján: *Slovenské dejiny I. Od praveku po stredovek*. Bratislava 2009. Tato učebnice se v mnoha textových pasážích shoduje s učebnicí pro druhý ročník gymnázií Slovenského pedagogického nakladatelství zaměřenou na slovenské dějiny, která vyšla v roce 2006. Předmětem této práce však není zkoumat, jakým způsobem k této shodě došlo.

¹⁹³ BUDAJ, Marek: *Slovenské dejiny II. Od novoveku po súčasnosť*. Bratislava 2009.

¹⁹⁴ DAMANKOŠ, Marián: *Svetové dejiny II. Novovek (1492–1914)*. Bratislava–Prešov 2005.

¹⁹⁵ HEČKOVÁ, Jana–SLNEKOVÁ, Veronika–MARCI Ľudovít: *Dejepis. Pômocka pre maturantov a uchádzačov o štúdium na vysokých školách*. Nitra 2008.

¹⁹⁶ Výjimkou je Marián Damankoš, který je činný v politice (viz <http://www.pokraj.sk/sk/samosprava/zastupitelstvo/poslanci/poslanci-2013-2017/phdr-marian-damankos-phd.html> [cit. 20. 3. 2014].) a Eva Chýlová, autorka didaktického aparátu dvou učebnic z nakladatelství Orbis Pictus. Viz také internetové stránky pracoviště, na kterých jednotliví historikové působí:

6.2.1 Faktografický výklad o bitvě u Moháče

Bitvě u Moháče je věnován prostor v osmi z devíti použitých slovenských učebnic. V edici Slovenského pedagogického nakladatelství je výkladu o této události věnován větší prostor v učebnici pro první ročník. Celá jedna kapitola nese název „Matej Korvín. Cesta k Moháčskej katastrofe.“¹⁹⁷ V jejím závěru, který se věnuje bitvě, je připomenuto, že Uhersku v protitureckém boji chyběla mezinárodní podpora a že Francie s Turky dokonce spolupracovala.¹⁹⁸ O bitvě samotné je napsáno následující: „Rozhdoujúca bitka medzi uhorským vojskom vedeným neskúsenými veliteľmi a tureckou armádou sa odohrála 29. augusta 1526 pri Moháči. Približne 20-tisícové uhorské vojsko podľahlo tureckej presile. Pritom Zápoľského armáda, ktorá na bojisko ani neprišla, bola rovnako silná ako kráľovské vojsko. Kráľ Ľudovít II. sa utopil pri úteku v dunajských močiaroch.“¹⁹⁹ Výklad je doplněn reprodukcí dobového zobrazení bitvy.²⁰⁰ Na začátku každé kapitoly v učebnici je chronologický přehled důležitých dat. Rok 1526 je v uvedené kapitole přiřazen k události „bitka pri Moháči.“²⁰¹

V dalším díle této ediční řady, který je určen pro druhý ročník gymnázií a je zaměřen na slovenské dějiny, je bitva již zmiňována pouze jako kontext k dalším událostem, a to celkem na třech místech. Jako úvod v kapitole „Zápas o Uhorsko“

<http://www.fedu.uniba.sk/index.php?id=2757> [cit. 20. 3. 2014].;
http://www.history.sav.sk/cv/kodajova_daniela.pdf [cit. 20. 3. 2014].;
<https://www.fphil.uniba.sk/index.php?id=2955> [cit. 20. 3. 2014].;
<http://www.ff.unipo.sk/ksdaa/clenovia/clenovia-otcenas.htm> [cit. 20. 3. 2014].;
http://old.fhv.umb.sk/azhosting.sk/app/user.php?ACTION=CURRICULUM_VITAE&user=fremal [cit. 20. 3. 2014].;
http://old.fhv.umb.sk/azhosting.sk/app/user.php?ACTION=CURRICULUM_VITAE&user=Martuliak [cit. 20. 3. 2014].;
http://www.archeol.sav.sk/docs_pracovnici/hunkaj.pdf [cit. 20. 3. 2014].;
http://www.archeol.sav.sk/docs_pracovnici/elschekk.pdf [cit. 20. 3. 2014].;
<http://snm.academia.edu/MarekBudaj> [cit. 20. 3. 2014].;
<http://www.khis.ff.ukf.sk/informacie-o-katedre/pracovnici/pedagogicki-pracovnici---konzultacne-hodiny/> [cit. 20. 3. 2014].;
<http://www.ff.umb.sk/mkmet/> [cit. 20. 3. 2014].

¹⁹⁷ BARTL, J.–KAMENICKÝ, M.–VALACHOVIČ, P.: *c. d.*, s. 248.

¹⁹⁸ Tamtéž, s. 253.

¹⁹⁹ Tamtéž, s. 253.

²⁰⁰ Tamtéž, s. 253.

²⁰¹ Tamtéž, s. 248.

(„[p]o smrti Ľudovíta II. Jagelovského v moháčskej bitke roku 1526...“²⁰²), ďalej v kapitole o reformácii, kde je psáno, že neschopnosť katolíckej cirkvi rýchlo zareagovať na šírenie reformačných myšlienok bola spôsobená i tým, že „...značná časť vysokej cirkvnej hierarchie padla v bitke pri Moháči a noví arcibiskupi a biskupi neboli menovaní.“²⁰³ Naposledy je možno sa o bitvú dočítať v kapitole o hospodárstve a spoločenských pomeroch. Zde je v komentári k dobovému vyobrazení Bratislavy napsáno, že po moháčskej bitvú se do tohoto mesta presunuly centrálné úrady a pozdúji se stalo i miestom kráľovských korunovácií.²⁰⁴ Také v této učebnici je v chronologickém přehledu uvedeno datum bitvy.²⁰⁵ V učebnici téhož nakladatelství věnované světovým dějinám, která je také určena pro druhý ročník gymnázií a měla by se tedy používat paralelně s učebnicí o slovenských dějinách, není jako v jediné slovenské učebnici bitva vůbec zmíněna.

Ďalší tři zkoumané učebnice jsou součástí pětidílné řady nakladatelství Eurolitera. Pro učebnice věnované slovenským dějinám je rok 1526 přelomem, kterým jeden díl končí a druhý začíná. Bitva je podrobněji popsána v prvním díle. Kromě odlišného slovosledu v jedné větě je popis bitvy totožný s tím, který byl dříve citován jako ukázka z učebnice pro první ročník gymnázií Slovenského pedagogického nakladatelství (viz výše).²⁰⁶ Ve druhém díle učebnice věnované slovenským dějinám je bitva uváděna jen ve zmínce při výkladu o bojích o uherských trůny po roce 1526²⁰⁷ a o sousedství s Turky („[p]o moháčskej tragédii v roku 1526 sa Uhorsko, teda aj územie dnešného Slovenska, dostalo do priameho ohrozenia Turkov“²⁰⁸). Na rozdíl od prvního dílu je zde bitva uvedena i v přehledu událostí na počátku kapitoly o vzniku Habsburské monarchie.

²⁰² BARTL, J.–KAČÍREK, E.–OTČENÁŠ, M.: *c. d.*, s. 5.

²⁰³ Tamtéž, s. 13.

²⁰⁴ Tamtéž, s. 34.

²⁰⁵ Tamtéž, s. 5.

²⁰⁶ Srov. ELSCHEK, K.–HUNKA, J.: *c. d.*, s. 212.; BARTL, J.–KAMENICKÝ, M.–VALACHOVIČ, P.: *c. d.*, s. 253.

²⁰⁷ BUDAJ, M.: *c. d.*, s. 10.

²⁰⁸ Tamtéž, s. 13.

Přesně je u roku 1526 napsáno „Uhorsko – bitka pri Moháči proti Turkom.“²⁰⁹ Ve třetí učebnici nakladatelství Eurolitera, která je věnována světovým dějinám, je moháčská bitva popsána velmi stručně v úvodu kapitoly o susedství Habsburků s Turky. Počátky tohoto susedství jsou kladeny právě do roku 1526, kdy „[t]urecká armáda porazila pri Moháči vojsko uhorského kráľa Ľudovíta I. Jagellovského...“²¹⁰

Posledními dvěma učebnicemi, které patří do rozsáhlejší edice, jsou knihy pro střední odborné školy a střední odborná učiliště nakladatelství Orbis Pictus Istropolitana. Bitva je v obou dílech zmiňována na více místech. První díl věnuje Moháči prostor v kapitole o vládě Jagellonců, kde se píše: „29. augusta 1526 v bitke pri Moháči na juhu dnešného Maďarska „v stredu Jeho Výsost’ sa zrazila s Turkom a bitka sa skončila úplnou porážkou našich.“ Sám panovník zahynul na bojisku.“²¹¹ Pod portrétem Ludvíka Jagellonského je pak přesný výčet obětí bitvy („28 magnátov, 500 šľachticov, vyše 10 000 pešiakov...“²¹²) a také je zde popsáno, jak Turci pobíjeli místní obyvatelstvo.²¹³ V závěrečném shrnutí na konci učebnice je pak moháčská bitva zmíněna jak v textu, tak v chronologickém přehledu.²¹⁴ Ve druhém díle této ediční řady je bitva zmíněna na čtyřech místech výkladu a poté i v závěrečném shrnutí. Dvakrát je o Moháči psáno v kapitole o tureckém nebezpečí: „...Uhorsko sa po porážke pri Moháči dostalo na vyše 150 rokov pod neľútostnú nadvládu Osmanjskej ríše. Smrťou mladého kráľa Ľudovíta II., dvoch arcibiskupov a piatich biskupov, ktorí zahynuli v boji, ostalo Uhersko bez svetskej i cirkevnej vrchnosti.“²¹⁵ Ještě znovu je bitva v této kapitole zmíněna při popisu rozmachu Osmanské říše za doby Süleymana II.²¹⁶ V části věnované začátku novověku je napsáno, že „...moháčská porážka (1526) a prítomnosť Turkov

²⁰⁹ BUDAJ, M.: *c. d.*, s. 10.

²¹⁰ DAMANKOŠ, M.: *c. d.*; s. 66.

²¹¹ CHÝLOVÁ, E. a kol.: *Od praveku k novoveku*, s. 64.

²¹² Tamtéž, s. 64.

²¹³ Tamtéž, s. 64.

²¹⁴ Tamtéž, s. 66.

²¹⁵ CHÝLOVÁ, Eva a kol.: *Dejiny novoveku*, s. 6.

²¹⁶ Tamtéž, s. 7.

zabrzdila na dve storočí nástup nových hospodárskych a politických vzťahov...“²¹⁷ Počtvrté je Moháč zařazen do výkladu v části věnované reformaci, kde je znova připomenuta smrt církevní vrchnosti.²¹⁸ Jak již bylo řečeno, bitva u Moháče je zmíněna i v závěrečném shrnutí, v chronologickém přehledu však je roku 1526 přiřazena událost „Jan Zápolský uhorským králem, súčasne Ferdinand I. Habsburský uherským králem.“²¹⁹ V pracovním sešitě, který je součástí této ediční řady, jsou bitvě u Moháče věnovány dvě strany. Zahrnuty jsou ukázky z pramenů, názory pozdějších historiků a dobové ilustrace. Z těchto úryvků dále vychází úkoly (např. „Vyhľadajte v prameňoch tri činitele, vďaka ktorým vyhralo osmanské vojsko“²²⁰).

Jediná učebnice, která podává ucelený výklad dějin a není tedy součástí žádné edice, je kniha z nakladatelství Enigma určená pro maturanty. Moháč je v ní opět zařazen do několika kapitol: v té věnované osmanské expanzi je období vlády sultána Süleymana popisováno jako doba největší rozmachu říše, protože „...po bitke pri Moháči sa tureckým vojskám otvorila cesta do strednej Evropy.“²²¹ V části s názvem „Dejiny stredovekého Slovenska“²²² je psáno, že Uhersko bylo vnitřně oslabeno a proto tureckou hrozbu neodvrátilo. Zmíněna je také početní převaha tureckého vojska v bitvě.²²³ Následující část věnovaná novověku na území dnešního Slovenska zahrnuje pasáž o moháčské porážce. Poprvé je také zmíněna smrt Ludvíka Jagellonského na útěku z bojiště.²²⁴

Celkem ve čtyřech slovenských učebnicích je tedy bitva u Moháče popsána pouze na jednom místě výkladu. Zbylé čtyři učebnice zařazují zmínky o této události na více

²¹⁷ CHÝLOVÁ, Eva a kol.: *Dejiny novoveku*, s. 8.

²¹⁸ Tamtéž, s. 10.

²¹⁹ Tamtéž, s. 14.

²²⁰ KMEŤ, M.–VASILOVÁ, D.: *c. d.*; s. 27–28.

²²¹ HEČKOVÁ, J.–SLNEKOVÁ, V.–MARCI L.: *c. d.*; s. 87.

²²² Tamtéž, s. 97.

²²³ Tamtéž, s. 98.

²²⁴ Tamtéž, s. 145.

míst v textu, protože výklad je členěn tak, že události, které s bitvou souvisí, spadají do různých kapitol.

Událostem roku 1526 nevěnují ve výkladu větší prostor jen dvě učebnice, které ji zmiňují jen jako kontext k dalším probíraným událostem.²²⁵ Obě však patří do ediční řady nakladatelství Eurolitera a měly by tedy být používány v návaznosti na první díl, který rozsáhlejší výklad o Moháči zahrnuje. Ostatní knihy moháčské bitvě věnují více prostoru, popisována je například smrt Ludvíka Jagellonského nebo smrt velkého počtu církevních hodnostářů. Zmiňována je také nepřítomnost vojsk Jana Zápolského v bitvě a početní převaha Turků.²²⁶

Čtyři učebnice, které mají v didaktickém aparátu přehled významných dat určených k zapamatování, do něj zařazují rok 1526 jako datum bitvy.²²⁷ Jedna učebnice jej uvádí jako rok, kdy nastoupil na trůn Jan Zápolský a zároveň Ferdinand I.,²²⁸ a jedna učebnice nemá toto datum v přehledu vůbec zmíněno.²²⁹

6.2.2 Hodnocení bitvy u Moháče

Pouze dvě učebnice, které se ve výkladu věnují bitvě u Moháče, tuto událost ani její důsledky nijak nehodnotí.²³⁰ Ve zbývajících šesti je možno ve výkladu o bitvě nalézt nějaká subjektivní vyjádření. Učebnice pro první ročník ze Státního pedagogického nakladatelství hodnotí bitvu u Moháče již samotným názvem kapitoly: „Matej Korvín. Cesta k moháčské katastrofe.“²³¹ Učebnice nakladatelství Eurolitera,

²²⁵ Pouze v kontextu k dalším událostem je bitva u Moháče zmíněna v těchto učebnicích: BUDAJ, M.: *c. d.*; DAMANKOŠ, M.: *c. d.*

²²⁶ Podrobněji je bitva popsána v těchto učebnicích: BARTL, J.–KAČÍREK, E.–OTČENÁŠ, M.: *c. d.*; BARTL, J.–KAMENICKÝ, M.–VALACHOVIČ, P.: *c. d.*; ELSCHEK, K.–HUNKA, J.: *c. d.*; HEČKOVÁ, J.–SLNEKOVÁ, V.–MARCI L.: *c. d.*; CHÝLOVÁ, E. a kol.: *Dejiny novoveku*; CHÝLOVÁ, E. a kol.: *Od praveku k novoveku*.

²²⁷ BARTL, J.–KAČÍREK, E.–OTČENÁŠ, M.: *c. d.*, s. 5.; BARTL, J.–KAMENICKÝ, M.–VALACHOVIČ, P.: *c. d.*, s. 248.; BUDAJ, M.: *c. d.*, s. 10.; CHÝLOVÁ, E. a kol.: *Od praveku k novoveku*, s. 66.

²²⁸ CHÝLOVÁ, E. a kol.: *Dejiny novoveku*, s. 14.

²²⁹ V přehledu důležitých dat neuvádí bitvu u Moháče tato učebnice: ELSCHEK, K.–HUNKA, J.: *c. d.*

²³⁰ Jedná se o tyto učebnice: BARTL, J.–KAČÍREK, E.–OTČENÁŠ, M.: *c. d.*; DAMANKOŠ, M.: *c. d.*

²³¹ BARTL, J.–KAMENICKÝ, M.–VALACHOVIČ, P.: *c. d.*, s. 248.

jejíž výklad je totožný s výkladem ve výše zmiňované učebnici, pak kapitolu nazývá „Rozvrat státu“,²³² což také nelze chápat pozitivně. Obě knihy, opět zcela shodně, také uvádí, že v následujících letech po Moháči muselo Slovensko „...znášat' hlavnú ťarchu protitureckého zápasu.“²³³ Druhý díl z nakladatelství Eurolitera, věnovaný slovenským dějinám, bitvu jednou popisuje jako katastrofu a podruhé jako tragédii.²³⁴ Důvodem je zařazení výkladu o bitvě do textu o Turcích, o nichž je psáno, že přímo ohrožovali dnešní Slovensko, drancovali ho a některé jeho části přímo získali pod svou svrchovanost.²³⁵

V obou učebnicích nakladatelství Orbis Pictus Istropolitana je bitva opět hodnocena negativně. V prvním díle jako katastrofální porážka.²³⁶ V díle druhém není hodnocena bitva jako taková, avšak je přímo spojená s tím, že se Uhry dostaly pod „...nelútostnú nadvládu Osmanskej ríše“,²³⁷ a také s tím, že „Moháčská porážka (1526) a prítomnosť Turkov zabrzdila na dve storočí nástup nových hospodárskych a politických vzťahov v strednej Európe.“²³⁸ Pracovní sešit z tohoto nakladatelství pak žádné subjektivní hodnocení neobsahuje. Poslední slovenská učebnice, která pokrývá celkový výklad dějin a je tedy velmi stručná, píše ve spojení s Moháčem pouze o katastrofální porážce.²³⁹

Celkově je tedy možno říci, že všechny slovenské učebnice, které bitvu a její důsledky hodnotí, chápou tyto události velmi negativně. Zdůvodněním je vždy následná přítomnost Turků v Uhrách a další boje proti nim.

²³² ELSCHEK, K.–HUNKA, J.: *c. d.*, s. 212.

²³³ BARTL, J.–KAMENICKÝ, M.–VALACHOVIČ, P.: *c. d.*, s. 253. ; ELSCHEK, K.–HUNKA, J.: *c. d.*, s. 212.

²³⁴ BUDAJ, M.: *c. d.*, s. 10, 13.

²³⁵ Tamtéž, s. 13.

²³⁶ CHÝLOVÁ, E. a kol.: *Od praveku k novoveku*, s. 65.

²³⁷ CHÝLOVÁ, E. a kol.: *Dejiny novoveku*, s. 6.

²³⁸ Tamtéž, s. 8.

²³⁹ HEČKOVÁ, J.–SLNEKOVÁ, V.–MARCIEL.: *c. d.*, s. 145.

Pět slovenských učebnic také výslovně uvádí, že bitva u Moháče je v kontextu slovenských dějin chápána jako přelom mezi středověkem a novověkem. („Bitka při Moháči uzatvára stredovekú epochu Uhorského kráľovstva...“²⁴⁰ „Bitkou pri Moháči sa symbolicky skončila stredoveká etapa Uhorského kráľovstva... Tento štát vkročil po roku 1526 do éry novoveku.“²⁴¹ „Bitka při Moháči uzatvára obdobie rozkvetu Uhorského kráľovstva a súčasne aj obdobie stredoveku u nás. Slovensko jako súčasť Uhorska vstupuje do nového veku.“²⁴² „Prelomom medzi stredovekom a novovekom na území Uhorska sa stala porážka uhorských vojsk pri Moháči...“²⁴³ „S bitkou pri Moháči spájame v slovenských dejinách koniec stredoveku a začiatok novoveku“²⁴⁴).

6.3 Výklad o nástupu Habsburků ve slovenských učebnicích

6.3.1 Nástup Ferdinanda I. Habsburského na český a uherský trůn

O problematice nástupnictví ve střední Evropě po smrti Ludvíka Jagellonského se alespoň zmiňuje osm z devíti slovenských učebnic, které byly zkoumány. Učebnice pro první ročník gymnázií ze Slovenského pedagogického nakladatelství je v této otázce velmi stručná. Píše se v ní pouze, že „...po [bitce u Moháče] sa rozpútali boje o trón medzi Jánom Zápoľským a Ferdinandom Habsburským, čo využili Turci, aby sa v polovici 16. storočia zmocnili stredu Podunajskej nížiny...“²⁴⁵ Podrobněji se této otázce věnuje učebnice téhož nakladatelství určená pro druhý ročník gymnázií, která je zaměřena na slovenské dějiny. O nástupu Ferdinanda na český trůn se píše pouze, že ho „... česká šľachta už v októbri 1526 prijala za českého kráľa...“²⁴⁶ Bojům o uherský

²⁴⁰ BARTL, J.–KAMENICKÝ, M.–VALACHOVIČ, P.: *c. d.*, s. 253.

²⁴¹ ELSCHKEK, K.–HUNKA, J.: *c. d.*, s. 212–213.

²⁴² CHÝLOVÁ, E. a kol.: *Od praveku k novoveku*, s. 65.

²⁴³ CHÝLOVÁ, E. a kol.: *Dejiny novoveku*, s. 14.

²⁴⁴ HEČKOVÁ, J.–SLNEKOVÁ, V.–MARCI L.: *c. d.*, s. 145.

²⁴⁵ BARTL, J.–KAMENICKÝ, M.–VALACHOVIČ, P.: *c. d.*, s. 253.

²⁴⁶ BARTL, J.–KAČÍREK, E.–OTČENÁŠ, M.: *c. d.*, s. 5.

trůn jsou naproti tomu věnovány tři strany. Je zde popsáno rozdělení uherské šlechty, první úspěchy Ferdinanda a to, že mu pomáhali němečtí žoldneři, vazalský slib Jana Zápolského tureckému sultánovi, mír ve Velkom Varadíne i další boje po Zápolského smrti. Celá pasáž končí rozdělením Uher v roce 1541.²⁴⁷ Zdůrazněno je to, že do oblasti, kterou Ferdinand po tomto roce ovládal, spadalo „...územie Slovenska a úzký pás stolíc na západnom uhorskom pohraničí dotýkajúci se Rakúska a Chorvátsko.“²⁴⁸ Třetí učebnice z tohoto nakladatelství zaměřená na světové dějiny se jako jediná této problematice vůbec nevěnuje.

První díl učebnice z nakladatelství Eurolitera věnovaný slovenským dějinám je v části výkladu o nástupu Ferdinanda I. opět zcela shodný s učebnicí pro první ročník ze Státního pedagogického nakladatelství²⁴⁹ (viz výše). Za touto shodnou pasáží je pak navíc dodáno, že „[p]o roku 1526 nastúpili na český a uherský trón Habsburgovci a začali budovať svoju veľkolepú ríšu.“²⁵⁰ Ve druhém díle učebnice z nakladatelství Eurolitera zaměřeném na slovenské dějiny je otázce nástupu Ferdinanda I. věnován větší prostor. Na dvou stranách jsou popsány Ferdinandovy boje s Janem Zápolským i úloha Turků v tomto konfliktu. Dále je popsáno uzavření míru ve Velkom Varadíne a jeho nedodržení po Zápolského smrti i konečné rozdělení Uher roku 1541. V textu je také upozorněno na to, že většina bojů z tohoto období „...sa odohrala práve na území dnešného Slovenska.“²⁵¹ Výklad je doplněn reprodukcí portrétů obou kandidátů na uherský trůn a v části, kde jsou shrnuta důležitá data, je rok 1538 uveden jako datum Vel'ovavaradínskeho míru.²⁵² O nástupu Ferdinanda I. v českých zemích nejsou v textu této učebnice žádné podrobnosti, píše se zde pouze, že „[p]o tomto období sa území

²⁴⁷ BARTL, J.–KAČÍREK, E.–OTČENÁŠ, M.: *c. d.*, s. 5–7.

²⁴⁸ Tamtéž, s. 7.

²⁴⁹ Srov. ELSCHKEK, K.–HUNKA, J.: *c. d.*, s. 213.; BARTL, J.–KAMENICKÝ, M.–VALACHOVIČ, P.: *c. d.*, s. 253.

²⁵⁰ ELSCHKEK, K.–HUNKA, J.: *c. d.*, s. 213.

²⁵¹ BUDAJ, M.: *c. d.*, s. 10–11.

²⁵² Tamtéž, s. 10–11.

dnešného Slovenska stalo definitívne súčasťou Habsburskej monarchie, do ktorej patrili okrem Uhorska aj Čechy a Rakúsko.²⁵³

Ve třetím díle z téhož nakladatelství je o problematice také pojednáno, spíše ale v kontextu jiných událostí. Nástup Ferdinanda I. je zmíněn v odstavci o počátku sousedství Turků a Habsburků, boje mezi Ferdinandem a Janem Zápolským jsou zase popsány ve výčtu problémů, kterým museli Habsburkové ve střední Evropě čelit.²⁵⁴ Nástup Ferdinanda I. na český trůn není popsán vůbec, v jedné větě je zde shrnut až výsledek, že se Ferdinandovi podařilo „...pod svojou vládou zjednotiť české krajiny, rakúské krajiny a Uhorsko...“²⁵⁵

První díl učebnice nakladatelství Orbis Pictus Istropolitana v samotném výkladu nástup Ferdinanda I. nezmiňuje. Až v závěrečném shrnutí na konci knihy je napsáno, že po bitvě u Moháče se „[k] moci definitívne dostali Habsburgovci, ktorí usilovali vytvorit' zo svojich území v Rakúsku, Uhorsku i v Čechách centralizovanú monarchiu.“²⁵⁶ Rozsáhleji je o této problematice pojednáno v druhém díle učebnice tohoto nakladatelství. O nástupu Ferdinanda v českých zemích ale opět není v učebnici žádná zmínka, na závěr výkladu o jeho osobě je pouze připomenuto, že byl i vládcem Rakouska a českým králem.²⁵⁷ Více se tedy text věnuje pouze problematice bojů o uherský trůn. V popisu Zápolského korunovace je připomenuto, že to je ten muž, „...ktorý so svojím silným vojskom nezasiahol do bojov pri Moháči.“²⁵⁸ Dále jsou opět zahrnuty informace o bojích mezi Ferdinandem I. a Janem Zápolským a účasti Turků v těchto bojích. V učebnici však není napsáno nic o míru z roku 1538 ani o jeho následném porušení, po popsání bojů výklad rovnou pokračuje rozdělením Uher na tři

²⁵³ BUDAJ, M.: *c. d.*, s. 11.

²⁵⁴ DAMANKOŠ, M.: *c. d.*, s. 66–67.

²⁵⁵ Tamtéž, s. 67.

²⁵⁶ CHÝLOVÁ, E. a kol.: *Od praveku k novoveku*, s. 65.

²⁵⁷ CHÝLOVÁ, E. a kol.: *Dejiny novoveku*, s. 6.

²⁵⁸ Tamtéž, s. 6.

části.²⁵⁹ K textu je připojen portrét Jana Zápolského jako uherského krále.²⁶⁰ V závěrečném shrnutí není tato problematika zařazena do textové části, pouze v chronologickém přehledu nejdůležitějších letopočtů je rok 1526 uveden jako datum, kdy se Jan Zápolský stal uherským králem zároveň s Ferdinandem I. Habsburským.²⁶¹ Úkoly v pracovním sešitě patřícím k těmto učebnicím vychází pouze z informací, které jsou obsaženy ve druhém díle učebnice.²⁶²

Jediná učebnice, jež není součástí žádné ediční řady a byla vydána nakladatelstvím Enigma, věnuje prostor nejen nástupu Ferdinanda na uherský trůn, ale také jeho zisku české koruny. O něm je napsáno, že „[z]ástupcovia českých stavov zvolili r. 1526 nakoniec za českého kráľa Ferdinanda Habsburského.“²⁶³ Situaci v Uhrách je věnován větší prostor. Jan Zápolský je popsán jako „najvážnejší uchadzač“,²⁶⁴ proti němuž byl druhým králem zvolen Ferdinand. V rámci bojů obou rivalů je zmíněna jak pomoc Turků Zápolskému, tak i mír ve Velkom Varadíne a jeho porušení po narození Zápolského syna. Celá pasáž opět končí rozpadem Uher na tři části.²⁶⁵

K problematice výkladu o obsazování trůnu v Uhrách po roce 1526 ve slovenských učebnicích je tedy možno říci, že jedna učebnice nástup Habsburků zmiňuje pouze v obecné rovině bez konkrétních jmen nebo událostí²⁶⁶ a tři knihy mají ve svém výkladu jen velmi stručnou zmínku o bojích Jana Zápolského s Ferdinandem I. bez jakýchkoliv podrobností.²⁶⁷ Zbývající čtyři učebnice se všechny zabývají bojem mezi Janem Zápolským a Ferdinandem Habsburským, pomocí, kterou Turci poskytli

²⁵⁹ CHÝLOVÁ, E. a kol.: *Dejiny novoveku*, s. 6.

²⁶⁰ Tamtéž, s. 6.

²⁶¹ Tamtéž, s. 14.

²⁶² KMEŤ, M.–VASILOVÁ, D.: *c. d.*; s. 70.

²⁶³ HEČKOVÁ, J.–SLNEKOVÁ, V.–MARCI L.: *c. d.*, s. 145.

²⁶⁴ Tamtéž, s. 145.

²⁶⁵ Tamtéž, s. 145–146.

²⁶⁶ CHÝLOVÁ, E. a kol.: *Od praveku k novoveku*.

²⁶⁷ Jedná se o tyto učebnice: BARTL, J.–KAČÍREK, L.–OTČENÁŠ, M.: *c. d.*; BUDAJ, M.: *c. d.*

Zápolskému, a také rozdělením Uher na tři části.²⁶⁸ Tři z těchto učebnic pojednávají také o míru ve Velkom Varadíne a jeho porušení po narození syna Jana Zápolského.²⁶⁹

Situací v českých zemích se podrobněji nezabývá žádná slovenská učebnice. Jedna kniha zmiňuje, že Ferdinand byl zvolen českými stavy,²⁷⁰ a druhá, že byl českou šlechtou za krále přijat.²⁷¹ Zbývající učebnice se o českých zemích buď vůbec nezmiňují,²⁷² nebo je zařazují do celkového shrnutí při výčtu, kterým zemím Ferdinand I. ve výsledku vládl.²⁷³

6.3.2 Další události z let 1526–1564

Tři slovenské učebnice neobsahují o událostech z doby panování Ferdinanda I. žádné nebo jen minimální informace.²⁷⁴ Všechny tři však patří do některé z edičních řad, takže výklad o letech 1526–1564 je obsažen v dalších dílech, které se s těmito učebnicemi doplňují.

U zbývajících šesti učebnic je možno vysledovat podobnost v tom, která témata jsou v učebnicích zahrnuta, i když mezi jednotlivými knihami jsou značné rozdíly, co se týče prostoru, jaký je výkladu věnován. Slovenské učebnice mezi události z let 1526–1564 zařazují především následující: sousedství Turků a Podunajského soustátí (v této souvislosti je zmiňováno první obležení Vídně roku 1529, mír z roku 1547 a také velké výdaje nutné na protitureckou obranu), přesídlení důležitých úřadů do Bratislavy,

²⁶⁸ Jedná se o tyto učebnice: BARTL, J.–KAMENICKÝ, M.–VALACHOVIČ, P.: *c. d.*; ELSCHKEK, K.–HUNKA, J.: *c. d.*; DAMANKOŠ, M.: *c. d.*; HEČKOVÁ, J.–SLNEKOVÁ, V.–MARCÍ L.: *c. d.*; CHÝLOVÁ, E. a kol.: *Dejiny novoveku*.

²⁶⁹ O míru z roku 1538 se z učebnic uvedených v předešlé poznámce nezmiňuje kniha CHÝLOVÁ, E. a kol.: *Dejiny novoveku*.

²⁷⁰ HEČKOVÁ, J.–SLNEKOVÁ, V.–MARCÍ L.: *c. d.*, s. 145.

²⁷¹ BARTL, J.–KAČÍREK, L.–OTČENÁŠ, M.: *c. d.*, s. 5.

²⁷² Jedná se o tyto učebnice: BARTL, J.–KAMENICKÝ, M.–VALACHOVIČ, P.: *c. d.*

²⁷³ Takto je o českých zemích a nástupu Ferdinanda I. pojednáno v těchto učebnicích: BARTL, J.–KAČÍREK, L.–OTČENÁŠ, M.: *c. d.*; BUDAJ, M.: *c. d.*; ELSCHKEK, K.–HUNKA, J.: *c. d.*; DAMANKOŠ, M.: *c. d.*; CHÝLOVÁ, E. a kol.: *Dejiny novoveku.*; CHÝLOVÁ, E. a kol.: *Od praveku k novoveku*.

²⁷⁴ Minimální prostor je výkladu o letech 1526–1564, době panování Ferdinanda I., věnován v těchto učebnicích: BARTL, J.–KAMENICKÝ, M.–VALACHOVIČ, P.: *c. d.*; ELSCHKEK, K.–HUNKA, J.: *c. d.*; CHÝLOVÁ, E. a kol.: *Od praveku k novoveku*.

Ferdinandův zisk císařského titulu v roce 1556, jeho snahy o centralizaci říše a prosazování katolictví (u této problematiky jsou často zmiňováni jezuité).²⁷⁵ Tato témata jsou ve většině učebnic pojednána, kromě kapitol věnovaných přímo vládě Ferdinanda I., i v kapitolách dalších (např. o reformaci a protireformaci nebo o tureckém nebezpečí).

V některých učebnicích se pak vyskytují i další události, například boje ve Svaté říši římské roku 1547²⁷⁶ (odboj českých stavů však není zmíněn ani jednou), rozvoj renesance²⁷⁷ nebo Ferdinandova podpora reformních snah uvnitř katolické církve.²⁷⁸

Ilustrace nebo jiné doprovodné materiály k textu se ve větší míře vyskytují pouze v některých učebnicích.²⁷⁹ Ostatní učebnice jsou buď tvořeny pouze textem, nebo v nich doprovodné materiály sice lze nalézt, avšak ne v rámci výkladu učiva o době vlády Ferdinanda I.²⁸⁰ Velké množství ukázek z dobových pramenů i odborné literatury pak obsahuje pracovní sešit z nakladatelství Orbis pictus.²⁸¹

6.3.3 Mocenský vzestup Habsburků a jeho hodnocení

Slovenské učebnice se výkladu o mocenském nástupu Habsburků zpravidla nevěnují ve zvláštní kapitole, ale výklad o této problematice zahrnují do kapitol o vývoji po moháčské bitvě v Uhersku.

²⁷⁵ BARTL, J.–KAČÍREK, L.–OTČENÁŠ, M.: *c. d.*, s. 8–9, 14, 16.; BUDAJ, M.: *c. d.*, s. 11–13, 19.; DAMANKOŠ, M.: *c. d.*, s. 35, 66–68.; HEČKOVÁ, J.–SLNEKOVÁ, V.–MARCI L.: *c. d.*, s. 145–147, 149.; CHÝLOVÁ, E. a kol.: *Dejiny novoveku*, s. 6–7, 10–11, 14.; KAMENICKÝ, M.–KODAJOVÁ, D.–TONKOVÁ, M.: *c. d.*, s. 33, 38.

²⁷⁶ DAMANKOŠ, M.: *c. d.*, s. 37.; KAMENICKÝ, M.–KODAJOVÁ, D.–TONKOVÁ, M.: *c. d.*, s. 38.

²⁷⁷ CHÝLOVÁ, E. a kol.: *Od praveku k novoveku*, s. 65.

²⁷⁸ BARTL, J.–KAČÍREK, L.–OTČENÁŠ, M.: *c. d.*, s. 15.

²⁷⁹ Jedná se například o reprodukci portrétu Ferdinanda I., vyobrazení královské korunovace Maxmiliána II. v Bratislavě, fotografii Belvederu v Praze, citaci nařízení Ferdinanda I. nebo rodokmen Habsburků. BARTL, J.–KAČÍREK, L.–OTČENÁŠ, M.: *c. d.*, s. 6–7, 10, 37.; BUDAJ, M.: *c. d.*, s. 10.; DAMANKOŠ, M.: *c. d.*, s. 43.; CHÝLOVÁ, E. a kol.: *Od praveku k novoveku*, s. 65.

²⁸⁰ Jedná se o tyto učebnice: ELSCHKEK, K.–HUNKA, J.: *c. d.*; HEČKOVÁ, J.–SLNEKOVÁ, V.–MARCI L.: *c. d.*; CHÝLOVÁ, E. a kol.: *Dejiny novoveku*; KAMENICKÝ, M.–KODAJOVÁ, D.–TONKOVÁ, M.: *c. d.*

²⁸¹ KMEŤ, M.–VASILOVÁ, D.: *c. d.*; s. 34–39, 49–52, 70–75.

Žádná ze tří použitých učebnic Slovenského pedagogického nakladatelství nezahrnuje ve svém výkladu část, která by obecně pojednávala o mocenském vzestupu Habsburků nebo o vzniku Podunajského soustátí. Jediná drobná zmínka o tom, jak rozsáhlé državy Habsburkové ovládali, je v učebnici pro druhý ročník zaměřené na světové dějiny. Jedná se o komentář u reprodukce portrétu Karla V.: „Najvýznamnejší predstaviteľ habsburského rodu. Bol cisárom Svätej rímskej ríše a španielskym kráľom (Karol I.). Po ovládnutí Ameriky Španielmi vládol v ríši, nad ktorou „slnko nezapadalo.“²⁸² O území dnešního Slovenska a jeho postavení v rámci monarchie se pak píše v učebnici pro druhý ročník věnované slovenským dějinám. Jsou zde zmíněny velké výdaje na protitureckou obranu, které měli Habsburkové v Uhersku, a také odstředivé snahy české a uherské šlechty proti centralizačním opatřením. K této problematice je dále napsáno, že kvůli stálým bojům s Turky nemohl Ferdinand „...proti opozici šľachty postupovať tak tvrdo ako v Čechách.“²⁸³ Stejně tak je připomenut mírnější postup proti reformaci, „[n]a rozdiel od Nemecka a rakúskych krajín...“²⁸⁴ V učebnici je také připomenuto přestěhování důležitých úřadů do Bratislavy.²⁸⁵

V prvním díle učebnice slovenských dějin z nakladatelství Eurolitera není nástupu Habsburků věnován prostor, protože kniha končí rokem 1526. V krátkém odstavci, který nastiňuje vývoj po bitvě u Moháče, se pouze píše, že Habsburkové „...začali budovať svoju veľkolepú ríšu.“²⁸⁶ V navazující učebnici je pak celá kapitola s názvem „Slovensko a vznik Habsburskej monarchie.“²⁸⁷ Větší část kapitoly je věnována bojům o uherský trůn (viz výše.) Poté je zařazena následující pasáž: „Po tomto období sa

²⁸² KAMENICKÝ, M.–KODAJOVÁ, D.–TONKOVÁ, M.: *c. d.*, s. 38.

²⁸³ BARTL, J.–KAČÍREK, E.–OTČENÁŠ, M.: *c. d.*, s. 8.

²⁸⁴ Tamtéž, s. 14.

²⁸⁵ Tamtéž, s. 8.

²⁸⁶ ELSCHEK, K.–HUNKA, J.: *c. d.*, s. 213.

²⁸⁷ BUDAJ, M.: *c. d.*, s. 10.

územie dnešného Slovenska stalo definitívne súčasťou Habsburskej monarchie, do ktorej patrili okrem Uhorska aj Čechy a Rakúsko. O významnom postavení dnešného Slovenska v rámci monarchie svedčí aj to, že sa sem presťahovali dôležité správne a cirkevné inštitúcie Uhorska.²⁸⁸ Nasleduje text o tom, ktoré úřady a inštitúcie sídlili v Bratislave, a také o organizácii obrany proti Turkům a centralizačných snahách Ferdinanda I.²⁸⁹ Žiadne celkové hodnotenie vlády tohoto panovníka alebo vzniku Podunajského soustátí není v učebnici zahrnuto, jediná hodnotící pasáž je výše uvedený text o postavení dnešního Slovenska v rámci monarchie.

Ve třetí zkoumané učebnici nakladatelství Eurolitera je v kapitole o třicetileté válce obsažen rodokmen Habsburků a jejich rodinných svazků (počínaje Fridrichem III. a Karlem Smělým), na kterém je dobře patrné, která evropská území Habsburkové ovládali a od které doby.²⁹⁰ Text, který se věnuje mocenskému vzestupu tohoto rodu, je obsažen v kapitole o sousedství Turků a Habsburků. Zde je napsáno: „V střední Evropě začalo vznikat habsburské panstvo, které zahrnovalo dedičné rakúské krajiny, České království a Uhorsko.“²⁹¹ Dále v textu, v souvislosti s Ferdinandovým získáním císařského titulu v roce 1556, se pak píše, že „...Ferdinandovi sa tak podarilo sústrediť vo svojich rukách moc nad veľkou časťou strednej Európy.“²⁹² Přímé hodnotení Ferdinandovy vlády nebo důsledků vzniku Podunajského soustátí však v učebnici chybí, popsány jsou pouze problémy, kterým museli Habsburkové v Uhersku čelit (boj s Janem Zápolským, Osmané, střety s protestantskou šlechtou²⁹³). O těchto problémech se také píše, že je Habsburkové dočasně odsouvali, pokud řešili významné problémy v západní

²⁸⁸ BUDAJ, M.: *c. d.*, s. 11.

²⁸⁹ Tamtéž, s. 11–12.

²⁹⁰ DAMANKOŠ, M.: *c. d.*, s. 43.

²⁹¹ Tamtéž, s. 66.

²⁹² Tamtéž, s. 68.

²⁹³ Tamtéž, s. 66–68.

Evropě.²⁹⁴ O postavení Uher v rámci monarchie ani o postavení území dnešního Slovenska není v učebnici žádná zmínka.

V prvním díle edice nakladatelství Orbis Picstus Istropolitana není Habsburkům věnován téměř žádný prostor, pouze v závěrečném shrnutí je napsáno, že se po roce 1526 definitivně dostali k moci a že „...usilovali vytvořit z jejich území v Rakúsku, Uhorsku i v Čechách centralizovanou monarchii.“²⁹⁵ Druhý díl této edice se tématu věnuje více. Za pasáží zabývající se boji o uherský trůn a následným rozdělením Uherska je napsáno, že „Slovensko a nevelká část územia na západe Uhorska patrili Ferdinandovi I. Ten bol aj vládcom Rakúska, českým kráľom a neskôr i nemeckým cisárom. V strednej Európe vytvoril habsburskú ríšu, ktorá trvala až do roku 1918.“²⁹⁶ Obecně je o vládě Habsburků psáno také v závěrečném shrnutí, kde stojí, že Habsburkové téměř sto let „...narážali... na ozbrojené povstania šľachty, namierené proti ich snahám centralizovať ríšu a vládnuť absolutisticky.“²⁹⁷ Připomenuto je také konfesijní napětí²⁹⁸, avšak žádné konkrétní hodnocení toho, zda byl vznik Podunajského soustátí pod vládou Habsburků přínosem či nikoliv, v učebnici není obsaženo. Další odstavec je věnován postavení dnešního Slovenska v rámci monarchie. Je zde psáno, že bylo „...jediným súvislým územím v Uhorsku, o ktoré Habsburgovci opierali svoju moc. Za tuto „výsadu“ zaplatili obyvatelia ťažký daň... Okrem vydržovania vrcholných inštitúcií muselo Slovensko zabezpečovať aj obranu krajiny proti Turkom a prichýliť uhorských utečencov pred nimi.“²⁹⁹ V pracovním sešitě doplňujícím výklad těchto dvou učebnic jsou pomocí ukázek z dobových pramenů a úkolů k nim rozšiřovány znalosti o událostech, jež jsou zmíněny v druhém díle učebnice (tzn. mocenský vzestup

²⁹⁴ DAMANKOŠ, M.: *c. d.*, s. 67.

²⁹⁵ CHÝLOVÁ, E. a kol.: *Od praveku k novoveku*, s. 65.

²⁹⁶ CHÝLOVÁ, E. a kol.: *Dejiny novoveku*, s. 6.

²⁹⁷ Tamtéž, s. 14.

²⁹⁸ Tamtéž, s. 14.

²⁹⁹ Tamtéž, s. 6.

Habsburků, protiturecké boje, přesídlení úřadů do Bratislavy a s tím spojený nárůst významu dnešního Slovenska).³⁰⁰

Poslední zkoumaná učebnice nakladatelství Enigma píše v kapitole „Slovensko v období novověku“³⁰¹ o změně poměru sil ve střední Evropě mezi lety 1521–1526, jež byly způsobeny jednak oživením turecké aktivity, jednak mocenským nástupem Habsburků ve střední Evropě.³⁰² Tyto změny však nejsou nijak hodnoceny. Dále je v textu o vzniku nového soustátí již pouze napsáno, že po bitvě u Moháče „...sa Uhorsko na štyri storočia stalo súčasťou obrovskej habsburskej ríše – konglomerátu krajín na rozličnom stupni vývoja spojených osobou panovníka.“³⁰³ Po popisu bojů o uherský trůn a rozpadu Uherska je pak zmíněno, že „sa ťažisko Uherska prenieslo na území dnešného Slovenska. Hlavným mestom Uherska sa stala Bratislava – presídlili sem všetky dôležité uhorské úrady, správna cirkevné inštitúcie...“³⁰⁴

Je tedy možno konstatovat, že dvě učebnice se vznikem Podunajského soustátí nezabývají vůbec,³⁰⁵ pouze jedna učebnice obsahuje samostatnou kapitolu o jeho vzniku³⁰⁶ a zbývajících šest učebnic o novém státním celku ve střední Evropě informuje, ale nemá pro toto téma vyhrazenou zvláštní kapitolu.³⁰⁷ Učebnice pak vůbec nevěnují zvláštní pozornost mocenskému nástupu Habsburků v celoevropském kontextu.³⁰⁸

³⁰⁰ KMEŤ, M.–VASILOVÁ, D.: *c. d.*; s. 70–75.

³⁰¹ HEČKOVÁ, J.–SLNEKOVÁ, V.–MARCÍ L.: *c. d.*, s. 145.

³⁰² Tamtéž, s. 145.

³⁰³ Tamtéž, s. 145.

³⁰⁴ Tamtéž, s. 146.

³⁰⁵ Jedná se o tyto učebnice: KAMENICKÝ, M.–KODAJOVÁ, D.–TONKOVÁ, M.: *c. d.*; BARTL, J.–KAMENICKÝ, M.–VALACHOVIČ, P.: *c. d.*

³⁰⁶ BUDAJ, M.: *c. d.*

³⁰⁷ Jedná se o tyto učebnice: BARTL, J.–KAČÍREK, L.–OTČENÁŠ, M.: *c. d.*; DAMANKOŠ, M.: *c. d.*; ELSCHKEK, K.–HUNKA, J.: *c. d.*; HEČKOVÁ, J.–SLNEKOVÁ, V.–MARCÍ L.: *c. d.*; CHÝLOVÁ, E. a kol.: *Dejiny novoveku.*; CHÝLOVÁ, E. a kol.: *Od praveku k novoveku.*

³⁰⁸ Pouze dvakrát je zmíněna „říše, nad kterou slunce nezapadlo“, a to v učebnici Slovenského pedagogického nakladatelství pro druhý ročník gymnázií a v pracovním sešitě nakladatelství Orbis Pictus. Viz KAMENICKÝ, M.–KODAJOVÁ, D.–TONKOVÁ, M.: *c. d.*, s. 38.; KMEŤ, M.–VASILOVÁ, D.: *c. d.*; s. 71.

Pouze čtyři z devíti učebnic se zabývají postavením dnešního Slovenska v rámci Habsburské monarchie. Vždy je zmíněno přenesení úřadů do Bratislavy a boj proti Turkům.³⁰⁹ Tři učebnice pak toto postavení také hodnotí, jednou jako velmi významné v rámci monarchie, jednou jako těžiště Uherska a jednou jako území, o které Habsburkové opírali svou moc v Uhersku, za což však byla zaplácena těžká daň.³¹⁰

Ani v jedné učebnici nelze nalézt subjektivní hodnocení vzniku Podunajského soustátí nebo jeho pozitivního či negativního dopadu z dlouhodobého hlediska. Kromě již zmíněného hodnocení toho, jaké postavení zastávalo území dnešního Slovenska v rámci monarchie, jsou dále hodnoceny pouze jednotlivé události a to ještě jen v některých učebnicích, jejichž výklad je rozsáhlejší a daným událostem je tak věnováno více místa. Z období let 1526–1564 je velmi negativně hodnocen chaos, který v zemi panoval během bojů o uherský trůn („...prispeli k všeobecnému chaosu v politickej i spoločenskej oblasti“³¹¹), sousedství s Turky („[p]rítomnosť Turkov byla ešte ťaživejšia po obsadení Budína a neskôr Ostrihomu...“³¹² „[t]urecká nadvláda spôsobila v podmanených krajinách všeobecný úpadok politického, ekonomického i kultúrneho života“³¹³). Nepříliš dobře je také vykládána Ferdinandova snaha o centralizaci a jeho vnitřní boje se šlechtou („Habsburgovci jej sústavne odníмали okrem ústavných práv aj majetky.“³¹⁴ „...preto uhorská šľachta veľmi ťažko niesla Ferdinandove centralizačné opatrenia“³¹⁵). U dalších událostí z doby Ferdinandovy vlády pak v učebnicích nelze nalézt jejich jednoznačné hodnocení (jedná se například o příchod jezuitů nebo zisk císařského titulu).

³⁰⁹ BARTL, J.–KAČÍREK, E.–OTČENÁŠ, M.: *c. d.*; BUDAJ, M.: *c. d.*; HEČKOVÁ, J.–SLNEKOVÁ, V.–MARCI E.: *c. d.*; CHÝLOVÁ, E. a kol.: *Dejiny novoveku*.

³¹⁰ BUDAJ, M.: *c. d.*, s. 10.; HEČKOVÁ, J.–SLNEKOVÁ, V.–MARCI E.: *c. d.*, s. 146.; CHÝLOVÁ, E. a kol.: *Dejiny novoveku*, s. 6.

³¹¹ BARTL, J.–KAČÍREK, E.–OTČENÁŠ, M.: *c. d.*, s. 13.

³¹² BUDAJ, M.: *c. d.*, s. 13.

³¹³ CHÝLOVÁ, E. a kol.: *Dejiny novoveku*, s. 7.

³¹⁴ BUDAJ, M.: *c. d.*, s. 21.

³¹⁵ BARTL, J.–KAČÍREK, E.–OTČENÁŠ, M.: *c. d.*, s. 9.

Přestože jsou tedy důsledky bitvy u Moháče hodnoceny ve slovenských učebnicích velmi záporně, nelze jednoznačně říci, že by následující období vlády Ferdinanda I. bylo komentováno stejným způsobem. Některé události, jež se staly během let 1526–1564, jsou sice popisovány negativně, avšak u dalších z nich jakékoliv hodnocení zcela chybí. Z tohoto důvodu není možno jednoznačně říci, jak je na vládu Ferdinanda I. v učebnicích nahlíženo.

7 Komparace českých a slovenských učebnic

Na základě skutečností, které byly zjištěny při analýze českých a slovenských učebnic a které jsou popsány v předešlých dvou kapitolách, je možno provést jejich celkové srovnání.

V obecné rovině, bez zaměření na výklad jednotlivých událostí, byl zjištěn fakt, že ve slovenských učebnicích, především v názvech jednotlivých kapitol, je často používáno termínu Slovensko („Slovensko v rukách Habsburgovcov“³¹⁶, „Slovensko a vznik Habsburskej monarchie“³¹⁷, „Slovensko v období novoveku“³¹⁸). V textu je pak tento termín zmiňován jednak samostatně³¹⁹, častěji se však píše o „území dnešného Slovenska.“³²⁰ Samozřejmě je často používán také termín Uhersko.³²¹ Oproti tomu v českých učebnicích je název Slovensko použit ve jméně kapitoly jen jedenkrát³²² a častěji se píše pouze o Uhrách.³²³ I v některých českých učebnicích je však napsáno, že jejich součástí bylo „území dnešního Slovenska.“³²⁴

Ani v jednom státě není v učebnicích používán pouze termín „země Koruny české“ a v pojmenovávání tohoto historického státního útvaru nepanuje mezi českými a slovenskými učebnicemi shoda. České učebnice píší většinou o „českých zemích“,

³¹⁶ CHÝLOVÁ, E. a kol.: *Dejiny novoveku*, s. 6.

³¹⁷ BUDAJ, M.: *c. d.*, s. 10.

³¹⁸ HEČKOVÁ, J.–SLNEKOVÁ, V.–MARCI L.: *c. d.*, s. 145.

³¹⁹ Např. „Slovensko bolo jediným súvislým územím v Uhorsku...“ CHÝLOVÁ, E. a kol.: *Dejiny novoveku*, s. 6.

³²⁰ Např. „... sa ťažisko Uhorska prenieslo na územie dnešného Slovenska.“ HEČKOVÁ, J.–SLNEKOVÁ, V.–MARCI L.: *c. d.*, s. 146.; „Väčšina bojových operácií sa odohrala práve na území dnešného Slovenska.“ BUDAJ, M.: *c. d.*, s. 10.;

³²¹ Např. „...území v Rakúsku, Uhorsku i v Čechách...“ CHÝLOVÁ, E. a kol.: *Od praveku k novoveku*, s. 66.; „...v Uhorsku sa šľachta rozdelila na dve skupiny.“ BARTL, J.–KACÍREK, L.–OTČENÁŠ, M.: *c. d.*, s. 6.

³²² SOCHROVÁ, M.: *Dějepis II.*, s. 14.

³²³ Např. „...rolníci v českých zemích a podobně také v Uhrách...“ HROCH, M.–ULVR, V.: *c. d.*, s. 34.; „Uhry zůstávaly bezprostředně ohroženy.“ BENEŠ, Z.–PETRÁŇ, J.: *c. d.*, s. 160.

³²⁴ Např. „Ostatně území, kterému vládl, zahrnovalo jen západní Uhry a severní část země – dnešní Slovensko.“ HROCH, M.–ULVR, V.: *c. d.*, s. 39.

a to jak v názvech kapitol, tak i v samotných textech.³²⁵ Důvodem je především fakt, že ve výkladu jsou rozlišovány Čechy, Morava a Slezsko. Protože slovenské učebnice tyto tři historické země ve výkladu zpravidla nerozlišují, používají v textech pojmenování Čechy³²⁶ pro celé území zemí Koruny české.

7.1 Bitva u Moháče

Bitvě u Moháče se věnují zhruba ve stejné míře české i slovenské učebnice (výklad není obsažen v jedné české a v jedné slovenské knize). Další podobnost je možno nalézt v tom, že v některých českých i slovenských učebnicích se výklad o Moháči vyskytuje ve více kapitolách a že část učebnic bitvu zmiňuje pouze v kontextu jiných událostí a nevěnuje jí prostor v samostatném výkladu.

Jak v českých, tak ve slovenských učebnicích, které bitvě věnují více prostoru, je popisován průběh bitvy a zmiňována je také smrt Ludvíka Jagellonského. Některé slovenské učebnice pak připomínají nepřítomnost vojsk Jana Zápolského a smrt velkého počtu církevních hodnostářů. Více je v nich také akcentována početní převaha Turků. V českých učebnicích tyto skutečnosti uvedeny nejsou.

S výjimkou jedné zmiňují všechny slovenské učebnice, které ve výkladu zahrnují přehled nejdůležitějších letopočtů, rok 1526 jako datum bitvy u Moháče. V českých učebnicích je k tomuto datu častěji přiřazena jiná událost než samotná bitva (nástup Ferdinanda I., smrt Ludvíka Jagellonského).

Větší část českých i slovenských učebnic bitvu a její důsledky subjektivně hodnotí, a to bez výjimky negativně. České učebnice komentují především smrt Ludvíka Jagellonského jako „nešťastnou“, slovenské učebnice zase píšou o „katastrofické

³²⁵ Např. „České země v předbělohorském období“ ČORNEJ, P.–ČORNEJOVÁ, I.–PARKAN, F.: *c. d.*, s. 122.; „Ferdinand I. začal v českých zemích již krátce po nástupu na trůn porušovat volební kapitulaci.“ HROCH, M.–ULVR, V.: *c. d.*, s. 40.

³²⁶ Např. „...preto Ferdinand nemohol proti opozícii šľachty postupovať tak tvrdo ako v Čechách.“ BARTL, J.–KAČÍREK, E.–OTČENÁŠ, M.: *c. d.*, s. 9.; „...území v Rakúsku, Uhorsku i v Čechách...“ CHÝLOVÁ, E. a kol.: *Od praveku k novoveku*, s. 66.

porážce.“ Zdůvodněním těchto záporných hodnocení jsou pokračující boje s Turky a vzniklé sousedství Osmanské říše s Uhrami.³²⁷ České učebnice uvádí také dalekosáhlé změny, ke kterým v Evropě došlo po vymření Jagellonské dynastie.

V pěti slovenských učebnicích je také bitva výslovně uváděna jako mezník mezi středověkem a novověkem ve střední Evropě, a tedy i na území dnešního Slovenska. V českých učebnicích tomu tak není. Důvodem je fakt, že vůbec není uváděna událost nebo letopočet, který by symbolicky odděloval středověk a novověk.

7.2 Nástup Habsburků

Ve výkladu o nástupu Ferdinanda I. na český a uherský trůn jsou mezi českými a slovenskými učebnicemi značné rozdíly. Většina českých učebnic rozlišuje postup českých stavů oproti stavům z vedlejších zemí při rozhodování o novém králi. Oproti tomu naprostá většina slovenských učebnic (s výjimkou jedné) se nástupem Ferdinanda I. na český trůn vůbec nezabývá. Je-li panování tohoto Habsburka v zemích Koruny české zmíněno, pak pouze v celkovém výčtu zemí, které Ferdinand ovládal.

Pět z osmi českých učebnic zmiňuje Ferdinandovy boje s Janem Zápolským, v rozsahu a podrobnostech o těchto bojích se učebnice značně liší. Ve slovenských učebnicích je této problematice věnován prostor v sedmi z nich, rozsah výkladu se opět velmi liší. České a slovenské učebnice, které o této problematice informují nejpodrobněji, zahrnují shodně do výkladu informace o spolupráci Jana Zápolského s Turky a o následném rozdělení Uher. Slovenské učebnice navíc píšou i o míru ve Velkom Varadíne a jeho následném porušení.

³²⁷ Zajímavý je také fakt, že jedna česká učebnice píše o tom, že hlavní tíhu protitureckého boje nesly české země, zatímco dvě slovenské učebnice připisují „hlavní úlohu protitureckého zápasu“ dnešnímu Slovensku. Viz BENEŠ, Z.–PETRÁŇ, J.: *c. d.*, s. 160.; BARTL, J.–KAMENICKÝ, M.–VALACHOVIČ, P.: *c. d.*, s. 253. ; ELSCHKEK, K.–HUNKA, J.: *c. d.*, s. 212.

V tomto případě tedy slovenské učebnice kladou větší důraz na výklad dějin Uherska, jehož bylo Slovensko součástí, a okolním zemím věnují méně prostoru, zatímco učebnice české také kladou důraz na národní dějiny, avšak do výkladu zahrnují i popis dění v ostatních zemích nově vznikajícího soustátí.

Z dalších událostí z období vlády Ferdinanda I. zahrnují jak české, tak i slovenské učebnice do výkladu tyto čtyři: sousedství Turků s Podunajským soustátím (nejčastěji je popisováno obležení Vídně v roce 1529, slovenské učebnice navíc často zmiňují také mír z roku 1547), Ferdinandův získání titulu císaře Svaté říše římské v roce 1556 a také jeho snahy o centralizaci říše a rekatolizaci (zmiňování jsou častou jezuité).

Pouze české učebnice věnují velký prostor prvnímu stavovskému odboji roku 1547. O událostech z tohoto roku nepíše většina slovenských učebnic vůbec, dvě z nich popisují boje, které v tomto roce probíhaly ve Svaté říši římské, bez zmínky o souvisejících událostech v českých zemích. V českých učebnicích je také Ferdinand I. zmiňován v souvislosti s rozvojem renesanční kultury, zpravidla se píše o letohrádku královny Anny. Slovenské učebnice Ferdinanda I. v této souvislosti v drtivé většině případů nezmiňují.³²⁸ Pouze slovenské učebnice pak zahrnují do výkladu přesídlení důležitých úřadů do Bratislavy po roce 1541.

Mezi událostmi z let 1526–1564, které jsou zahrnuty v učebnicích z obou států, jsou tedy ty, které se přímo týkaly jak země Koruny české, tak území dnešního Slovenska. Dále jsou pak v učebnicích uváděny ty události, které souvisí s národní historií, zatímco informace týkající se historie druhé země jsou vypuštěny.

Velké odlišnosti vykazují učebnice ve výkladu o mocenském vzestupu habsburského rodu, vzniku Podunajského soustátí a také při hodnocení těchto událostí.

³²⁸ To ovšem neznamená, že by se slovenské učebnice renesanční kultuře nevěnovaly. Kapitoly o ní jsou ve většině učebnic zahrnuty, ovšem píše se především o Itálii a nejznámějších představitelích tohoto uměleckého stylu. Viz např. CHÝLOVÁ, E. a kol.: *Od praveku k novoveku*, s. 65; KAMENICKÝ, M.–KODAJOVÁ, D.–TONKOVÁ, M.: *c. d.*, s. 7–11.

Zatímco sedm českých učebnic se vyjadřuje k mocenskému vzestupu Habsburků v tom smyslu, že se stali nejvýznamnějším rodem Evropy, slovenské učebnice nevěnují nárůstu moci tohoto rodu v celoevropském kontextu žádnou pozornost. Shodně však učebnice obou států zařazují do výkladu pojednání o vzniku nového státního útvaru ve střední Evropě. České učebnice v této souvislosti navíc nastiňují budoucnost Podunajského soustátí a připomínají jeho existenci až do roku 1918. Tento dlouhodobý nástin ve slovenských učebnicích chybí. V žádných učebnicích se nevyskytuje subjektivní hodnocení mocenských změn na počátku 16. století a vzniku nového státního útvaru.

Jen menší část učebnic se věnuje postavení daného státu v rámci nově vznikající monarchie (konkrétně dvě české a čtyři slovenské učebnice). Obě české knihy uvádí užší kontakt s celoevropskou politikou a jedna z nich zdůrazňuje vyspělost českých zemí v porovnání se zbytkem monarchie. Slovenské učebnice připomínají Bratislavu jako nové mocenské centrum a dále roli území dnešního Slovenska v bojích proti Osmanské říši. Tři z těchto učebnic pak hodnotí postavení slovenské části Uher jako velmi významné, jako těžiště Uherska a mocenskou základnu Habsburků v této části monarchie.

Vláda Ferdinanda I. není v žádné učebnici hodnocena jako celek, případná subjektivní zhodnocení lze nalézt jen u konkrétních událostí. České i slovenské učebnice se shodují v negativním pohledu na přítomnost Turků ve středoevropském prostoru a na boje s nimi a také na Ferdinandovu snahu centralismus a omezování moci stavů.

Ve slovenských učebnicích lze celkově nalézt méně hodnotících pasáží, u mnoha událostí z let 1526–1564 nelze jednoznačně říci, zda jsou chápány pozitivně či negativně. Kromě dvou již zmíněných událostí je ve slovenských učebnicích dále

hodnocena pouze chaotická situace, jež v zemi panovala během bojů mezi Ferdinandem I. a Janem Zápolským. Ostatní události tedy nijak subjektivně ohodnoceny nejsou. Oproti tomu české učebnice komentují jednotlivé události více, a to jak záporně (rekatolizace, potlačení stavovského odboje), tak kladně (osobnost Ferdinanda I., rozvoj renesanční kultury).

Lze tedy konstatovat, že v českých učebnicích je více subjektivního hodnocení historických událostí a že u těch, jež se udály za vlády Ferdinanda I., se vyskytuje hodnocení jak kladné, tak záporné. Slovenské učebnice hodnotí méně, a pokud ano, tak jen události, které jsou chápány jako negativní.

Závěrem je tedy možno říci, že české a slovenské učebnice dějepisu se od sebe v mnoha aspektech odlišují. Největší rozdíly jsou dány výběrem událostí, jež jsou zařazeny do výkladu. Jak bylo možno předpokládat, důraz je vždy kladen na národní dějiny a ve slovenských učebnicích je tak více informací o dění v Uhrách a o postavení dnešního Slovenska, zatímco české učebnice se věnují událostem v zemích Koruny české. Shodně jsou pak zařazovány události, jež měly dopad na celé Podunajské soustátí, např. boje s Turky.

Je také možno konstatovat, že české učebnice ve výkladu věnují více prostoru událostem mimo území českých zemí. V případě událostí z počátku 16. století je tak zařazen výklad o bojích o uherský trůn nebo o mocenském vzestupu Habsburků v celoevropském kontextu. Slovenské učebnice se událostem mimo území dnešního Slovenska věnují v menší míře nebo vůbec.

České učebnice hodnotí historické události častěji než učebnice slovenské. Pokud je však některá událost zhodnocena v učebnicích obou států, pak se toto hodnocení shoduje (např. bitva u Moháče je hodnocena negativně, stejně jako další boje s Turky nebo omezování moci stavů).

Dvacet jedna let po rozpadu České a Slovenské Federativní Republiky je tedy výklad národních dějin v učebnicích dějepisu omezen převážně na geografický prostor daného státu. Historie druhého státu bývalé federace je pojednávána v menším rozsahu a nikoliv v rámci národních dějin, nýbrž v celoevropském kontextu. Jak bylo ukázáno dříve, české učebnice se více než slovenské věnují událostem mimo území zemí Koruny české a popisované události jsou v nich častěji zasazovány do celoevropského kontextu. Proto je také v českých učebnicích, v porovnání s rozsahem výkladu o českých zemích v učebnicích slovenských, věnováno více prostoru událostem v Uhrách.

8 Závěr

Cílem této práce bylo zjistit, zda se za dvacet jedna let samostatné existence České a Slovenské republiky odlišil výklad dějin v učebnicích dějepisu, a pokud ano, tak nakolik a v čem. Zkoumaným obdobím, na němž byla otázka prošetřena, se stala bitva u Moháče a doba vlády Ferdinanda I. Metodologicky se práce opírala o monografie Boženy Grácové a Denisy Labischové z Ostravské univerzity, v nichž jsou porovnávány učebnice několika států.

Porovnáním školských systémů obou států bylo dokázáno, že středoškolské stupně vzdělávacího systému obou republik jsou navzájem srovnatelné (absolvují je žáci stejného věku, kteří za sebou mají shodný počet let školní docházky). Bylo proto možné navzájem porovnávat učebnice z obou států, které byly určeny pro střední školy. Jak v České, tak i ve Slovenské republice jsou učebnice vydávány soukromými nakladatelstvími a ministerstva školství je pouze schvalují. Z tohoto důvodu existuje více učebnic z různých nakladatelství, většina z nich je součástí několikadílných edičních řad. Pro práci bylo použito celkem sedmnáct učebnic a jako doplňující materiál jeden pracovní sešit (žádné další pracovní sešity nebo metodické příručky pro učitele v rámci vybraných edic neexistují).

Nejdříve byly porovnávány zvlášť české a zvlášť slovenské učebnice mezi sebou. Přestože i mezi učebnicemi jednoho státu existují rozdíly ve výkladu učiva, výběru událostí, které jsou do učebnic zařazeny, a také v množství textu, který je těmto událostem následně věnován, lze při určité míře generalizace vysledovat, že všechny české učebnice jsou si podobné, stejně jako všechny učebnice slovenské. Na základě těchto zobecněných podobností bylo následně provedeno porovnání českých a slovenských učebnic a byly zjištěny následující výsledky: největší rozdíly ve výkladu českých a slovenských učenic o událostech z počátku 16. století nevznikly na základě

rozdílné interpretace, nýbrž kvůli odlišnému výběru historických událostí, které jsou do učebnic zařazovány. Pojetí dějin v každé republice vždy klade důraz na události, které se bezprostředně týkaly území daného státu. V českých učebnicích jsou tedy upřednostňovány dějiny zemí Koruny české a v učebnicích slovenských historie té části Uher, jež se geograficky kryje s dnešní Slovenskou republikou. I přesto, že Česká a Slovenská republika byly součástí jediného státu, přistupuje se dnes ve slovenských učebnicích k výkladu historie českých zemí jako k dějinám jednoho z mnoha evropských států. Stejný trend je možno pozorovat i ve výkladu českých učebnic.

Pro další výzkum výkladu dějin v učebnicích dějepisu existuje několik možností. Bylo by například možné nadále pracovat pouze s českými a slovenskými učebnicemi a rozšířit zkoumané historické období, případně by šlo uplatnit druhý metodologický přístup ke zkoumání učebnic a porovnat výsledky této práce s historickými učebnicemi dějepisu z období, kdy obě republiky tvořily jeden státní útvar.

Další možností, jak výzkum rozšířit, by bylo prošetření výkladu o bitvě u Moháče a vládě Ferdinanda I. v učebnicích dalších států, které byly na počátku 16. století pod nadvládou Habsburků, tedy především v učebnicích rakouských a maďarských.

Poslední variantou, jak dále pracovat s výsledky této práce, je možnost jejich rozšíření o výzkum provedený metodickým přístupem jiného oboru, tedy například provést znalostní výzkum mezi českými a slovenskými studenty středních škol a porovnat jejich faktické znalosti s oficiálním výkladem učebnic. Případně zjistit, nakolik jsou učebnice ve výuce skutečně využívány a jestli se vyučující drží výkladu dějin, který v nich je předestřen, nebo je používají jen jako doplňkový materiál. Možnosti mezioborového výzkumu v této oblasti jsou skutečně velmi široké, avšak vyžadují dostatečné vědomosti z daného oboru (sociologie, didaktika apod.), a to jak

po stránce metodologické, tak i odborné, aby získané výsledky mohly být dále zpracovány a vhodně využity.

Resumé

The thesis compares the texts about the Battle of Mohács and the reign of Ferdinand I in the Czech and Slovak secondary school textbooks, that were written after the year 1993, i.e. after the dissolution of the Czech and Slovak Federal Republic. From the comparison we discovered that in the interpretation of the history, each of the newly created republics have concentrated mainly at the history of its own state area, while the history of the second republic of the former federation is then included in the history of Europe and is devoted less space. The Czech textbooks contain more information about the events in other countries than the Slovak textbooks do. The Slovak textbooks contain less subjective comments on the individual events; however, when some event is evaluated both in the Czech and Slovak textbooks, the evaluation is usually the same. This thesis thus on the comparison of the chosen part of the textbooks demonstrates that since 1993, the teaching of history in the Czech and the Slovak Republic has considerably differentiated and the emphasis is put on different historical events.

Seznam použité literatury

- BENEŠ, Zdeněk–PÁNĚK, Jaroslav–VOREL, Petr: *Lexikon současných českých historiků*. Praha 1999.
- ČORNEJ, Petr–BARTLOVÁ, Milena: *Velké dějiny zemí Koruny české. VI. svazek.1437–1526*. Praha–Litomyšl 2007.
- GRÁCOVÁ, Blažena: *Obraz Čechů, Poláků a jejich minulosti u studující mládeže*. Ostrava 1998.
- HUDECOVÁ, Dana: *Používání učebnic dějepisu v praxi – Vyhodnocení výzkumu*. In: BENEŠ, Zdeněk–GRÁCOVÁ, Blažena–PRŮCHA, Jan a kol.: *Sondy a analýzy. Učebnice dějepisu – teorie a multikulturní aspekty edukačního média*. Praha 2008.
- KNECHT, Petr–JANÍK, Tomáš: *Učebnice z pohledu pedagogického výzkumu*. In: KNECHT, Petr–JANÍK, Tomáš (eds.): *Učebnice z pohledu pedagogického výzkumu*. Brno 2008.
- LABISCHOVÁ, Denisa: *Čech závistivec – Rakušan byrokrat?* Ostrava 2005.
- PRŮCHA, Jan: *Možnosti výzkumu učebnic ve vztahu k učení*. In: KNECHT, Petr–JANÍK, Tomáš (eds.): *Učebnice z pohledu pedagogického výzkumu*. Brno 2008.
- PRŮCHA, Jan: *Učebnice: Teorie a analýzy edukačního média*. Brno 1998.
- RYCHLÍK, Jan: *Rozdělení Československa 1989–1992*. Praha 2012.
- SIKOROVÁ, Zuzana: *Role a užívání učebnic jako výzkumný problém*. In: KNECHT, Petr–JANÍK, Tomáš (eds.): *Učebnice z pohledu pedagogického výzkumu*. Brno 2008.
- ŠMAJSTRLOVÁ, Dana: *Změny v systému regionálního školství v České a Slovenské republice po roce 1993*. Olomouc 2013 (seminární práce).

- VYBÍRAL, Zdeněk: *Bitva u Moháče. Krvavá porážka uherského a českého krále Ludvíka Jagellonského v boji s Osmany 29. srpna 1526*. Praha 2008.
- VOREL, Petr: *Velké dějiny zemí Koruny české. VII. svazek. 1526–1618*. Praha–Litomyšl 2005.
- WALTEROVÁ, Eliška: *Srovnávací pedagogika. Vývoj a proměny v globálním kontextu*. Praha 2006.
- WALTEROVÁ, Eliška: *Výzkum ve srovnávací a mezinárodní pedagogice a jeho funkce v transformaci vzdělávání*. In: MAREŠ, Jiří–PRŮCHA, Jan–WALTEROVÁ, Eliška (eds.): *Pedagogický výzkum a transformace české školy*. Praha 1993.

Internetové zdroje

- www.gei.de/de/publikationen.html [cit. 12. 2. 2014].
- https://portal.osu.cz/wps/PA_Publika_n_innost_2/servlet/PublicSearch?authorIdentifier=13445 [cit. 12. 2. 2014].
- https://portal.osu.cz/wps/PA_Publika_n_innost_2/servlet/PublicSearch?authorIdentifier=2749 [cit. 12. 2. 2014].
- http://svi.ff.cuni.cz/b/benes_zdenek.htm [cit. 12. 2. 2014].
- <http://ucd.ff.cuni.cz/UCDFF-89.html> [cit. 13. 3. 2014].
- <http://www.literarniakademie.cz/lide/curriculum/prof-phdr-petr-cornej> [cit. 13. 3. 2014].
- <http://udauk.cuni.cz/ARCHIV-39.html> [cit. 13. 3. 2014].
- <http://ips.fsv.cuni.cz/IPSENG-82.html> [cit. 13. 3. 2014].
- <http://kdddweb.pedf.cuni.cz/pracovnici/ucitele> [cit. 13. 3. 2014].
- <http://www.spn.cz/stranky/katalog.php?viewsub=dejss&viewcat=ss&nocache=32783168> [cit. 20. 3. 2014].
- http://www.spl-prace.cz/katalog_ds.htm [cit. 20. 3. 2014].
- <http://www.po-kraj.sk/sk/samosprava/zastupitelstvo/poslanci/poslanci-2013-2017/phdr-marian-damankos-phd.html> [cit. 20. 3. 2014].
- <http://www.fedu.uniba.sk/index.php?id=2757> [cit. 20. 3. 2014].
- http://www.history.sav.sk/cv/kodajova_daniela.pdf [cit. 20. 3. 2014].
- <https://www.fphil.uniba.sk/index.php?id=2955> [cit. 20. 3. 2014].
- <http://www.ff.unipo.sk/ksdaa/clenovia/clenovia-otcenas.htm> [cit. 20. 3. 2014].
- http://old.fhv.umb.sk.azhosting.sk/app/user.php?ACTION=CURRICULUM_VITAE&user=fremal [cit. 20. 3. 2014].

- http://old.fhv.umb.sk.azhosting.sk/app/user.php?ACTION=CURRICULUM_VIT_AE&user=Martuliak [cit. 20. 3. 2014].
- http://www.archeol.sav.sk/docs_pracovnici/hunkaj.pdf [cit. 20. 3. 2014].
- http://www.archeol.sav.sk/docs_pracovnici/elschekk.pdf [cit. 20. 3. 2014].
- <http://snm.academia.edu/MarekBudaj> [cit. 20. 3. 2014].
- <http://www.khis.ff.ukf.sk/informacie-o-katedre/pracovnici/pedagogicki-pracovnici---konzultacne-hodiny/> [cit. 20. 3. 2014].
- <http://www.ff.umb.sk/mkmet/> [cit. 20. 3. 2014].

Seznam použitých pramenů

- Zákon č. 29/1984 Sb., o soustavě základních a středních škol (školský zákon).
- Zákon č. 171/1990 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 29/1984 Sb., o soustavě základních a středních škol (školský zákon).
- Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základní, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon).
- Vyhláška 13/2005 Sb., o středním a vzdělávání a vzdělávání v konzervatoři.
- Vyhláška 374/2006 Sb., kterou se mění vyhláška č. 13/2005 Sb., o středním vzdělávání a vzdělávání v konzervatoři.
- Zákon č. 245/2008 Z. z., o výchově a vzdělávání (školský zákon) a o změně a doplnění některých zákonů.
- Zákon č. 37/2009 Z.z.; kterým sa mení a dopĺňa zákon Národnej rady Slovenskej republiky č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení některých zákonů v znení zákona č. 462/2008 Z. z.
- Vyhláška Ministerstva školstva Slovenskej republiky 282/2009 Z. z., o stredných školách.
- Zákon č. 37/2011 Z.z.; ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení některých zákonů v znení neskorších predpisov.
- Nařízení vlády č. 367/2012 Sb., kterým se mění nařízení vlády č. 211/2010 Sb., o soustavě oborů vzdělání v základním, středním a vyšším odborném vzdělávání.
- Vyhláška Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky 451/2012 Z. z., ktorou sa mení a dopĺňa vyhláška Ministerstva školstva Slovenskej republiky č. 282/2009 Z. z. o stredných školách v znení neskorších predpisov.

- BARTL, Július–KAČÍREK, Ľuboš–OTČENÁŠ, Michal: *Dejepis pre 2. ročník gymnázií. Národné dejiny*. 2. vyd. Bratislava 2006.
- BARTL, Július–KAMENICKÝ, Miroslav–VALACHOVIŠ, Pavol: *Dejepis pre 1. ročník gymnázií*. Bratislava 2002.
- BENEŠ, Zdeněk: *Dějepis pro střední odborné školy*. 5. vyd. Díl 1. Praha 2001.
- BENEŠ, Zdeněk: *Dějiny středověku a prvního století raného novověku*. Praha 2001.
- BENEŠ, Zdeněk–PETRÁŇ, Josef: *České dějiny I*. 2. vyd. Praha 2001.
- BUDAJ, Marek: *Slovenské dejiny II. Od novoveku po súčasnosť*. Bratislava 2009.
- ČORNEJ, Petr a kol.: *Dějepis pro střední odborné školy. České a světové dějiny*. 2. vyd. Praha 2008.
- ČORNEJ, Petr–ČORNEJOVÁ, Ivana–PARKAN, František: *Dějepis pro gymnázia a střední odborné školy. 2. Středověk a raný novověk*. 2. vyd. Praha 2009.
- DAMANKOŠ, Marián: *Svetové dejiny II. Novovek (1492–1914)*. Bratislava–Prešov 2005.
- ELSCHEK, Kristian–HUNKA, Ján: *Slovenské dejiny I. Od praveku po stredovek*. Bratislava 2009.
- HEČKOVÁ, Jana–SLNEKOVÁ, Veronika–MARCI Ľudovít: *Dejepis. Pômočka pre maturantov a uchádzačov o štúdium na vysokých školách*. Nitra 2008.
- HROCH, Miroslav–ULVR, Václav: *Dějiny novověku. Učebnice dějepisu pro střední školy*. Praha 2013.
- CHÝLOVÁ, Eva a kol.: *Dejepis pre stredné odborné školy a stredné odborné učilištia I. Od praveku k novoveku*. 2. vyd. Bratislava 2003.

- CHÝLOVÁ, Eva a kol.: *Dejepis pre stredné odborné školy a stredné odborné učilištia 2. Dejiny novoveku do revolučných rokov 1848–1849*. Bratislava 2006.
- KAMENICKÝ, Miroslav–KODAJOVÁ, Daniela–TONKOVÁ, Mária: *Dejepis pre 2. ročník gymnázií. Svetové dejiny*. 2. vyd. Bratislava 2007.
- KMEŤ, Miroslav–VASILOVÁ, Dana: *Dejepis 1. Pracovný zošit 2. časť*. Bratislava 2012.
- SOCHROVÁ, Marie: *Dějepis I. v kostce. Pravěk, starověk, středověk. Pro střední školy*. Praha 2008.
- SOCHROVÁ, Marie: *Dějepis II. v kostce. Novověk, dějiny nové doby. Pro střední školy*. Praha 2008.

Přílohy

Příloha č. 1

Seznam použitých českých učebnic a systém jednotlivých edičních řad

Vydavatelství	Název učebnice	Autor(ři)	Rok vydání	Další učebnice v ediční řadě
Fragment	<i>Dějepis I. v kostce.</i>	SOCHROVÁ, Marie	2008	Ediční řada je tvořena pouze těmito dvěma učebnicemi.
	<i>Dějepis II. v kostce.</i>	SOCHROVÁ, Marie	2008	
SPL Práce, ALBRA	<i>České dějiny I.</i>	BENEŠ, Zdeněk– PETRÁŇ, Josef	2. vydání 2001	Další čtyři učebnice: <i>České dějiny II.</i> <i>Dějiny pravěku a starověku.</i> <i>Dějiny novověku.</i> <i>Dějiny 20. století.</i>
	<i>Dějiny středověku a prvního století raného novověku.</i>	BENEŠ, Zdeněk	5. vydání 2001	
	<i>Dějepis pro střední odborné školy. Díl 1.</i>	BENEŠ, Zdeněk	2001	<i>Dějepis pro střední odborné školy. Díl 2.</i>
	<i>Dějiny novověku. Učebnice dějepisu pro střední školy.</i>	HROCH, Miroslav– ULVR, Václav	2013	Připravují se další tři učebnice: <i>Pravěk a starověk.</i> <i>Středověk.</i> <i>Moderní dějiny.</i>
Státní pedagogické nakladatelství	<i>Dějepis pro gymnázia a střední odborné školy. 2. Středověk a raný novověk.</i>	ČORNEJ, Petr– ČORNEJOVÁ, Ivana– PARKAN, František	2. vydání 2009	Další tři učebnice: <i>Pravěk a starověk.</i> <i>Novověk.</i> <i>Nejnovější dějiny.</i>
	<i>Dějepis pro střední a odborné školy. České a světové dějiny.</i>	ČORNEJ, Petr a kol.	2. vydání 2008	Není součástí ediční řady.

Příloha č. 2

Seznam použitých slovenských učebnic a systém jednotlivých edičních řad

Vydavatelství	Název učebnice	Autor(ři)	Rok vydání	Další učebnice v ediční řadě
Enigma	<i>Dejepis. Pômocka pre maturantov a uchádzačov o štúdium na vysokých školách.</i>	HEČKOVÁ, Jana– SLNEKOVÁ, Veronika– MARCI Ľudovít	2008	Není součástí ediční řady.
Eurolitera	<i>Slovenské dejiny I. Od praveku po stredovek.</i>	ELSCHEK, Kristian– HUNKA, Ján	2009	Další dvě učebnice: <i>Svetové dejiny I.</i> <i>Svetové dejiny III.</i>
	<i>Slovenské dejiny II. Od novoveku po súčasnosť.</i>	BUDAJ, Marek	2009	
	<i>Svetové dejiny II. Novovek (1492–1914).</i>	DAMANKOŠ, Marián	2005	
Orbis pictus Istropolitana	<i>Dejepis pre stredné odborné školy a stredné odborné učilištia 1. Od praveku k novoveku.</i>	CHÝLOVÁ, Eva a kol.	2. vydání 2003	Další dvě učebnice: <i>Dejepis pre stredné odborné školy a stredné odborné učilištia 3.</i> <i>Slovensko a svet v rokoch 1849 – 1939.</i> <i>Dejepis pre stredné odborné školy a stredné odborné učilištia 4.</i> <i>Od 2. svetovej vojny k dnešku.</i>
	<i>Dejepis pre stredné odborné školy a stredné odborné učilištia 2. Dejiny novoveku do revolučných rokov 1848–1849.</i>	CHÝLOVÁ, Eva a kol.	2006	
Slovenské pedagogické nakladateľstvo	<i>Dejepis pre 1. ročník gymnázií.</i>	BARTL, Július– KAMENICKÝ, Miroslav– VALACHOVIŠ, Pavol	2002	Další dvě učebnice: <i>Dejepis pre 3. ročník gymnázií.</i> <i>Národné dejiny.</i> <i>Dejepis pre 3. ročník gymnázií.</i> <i>Svetové dejiny.</i>
	<i>Dejepis pre 2. ročník gymnázií. Národné dejiny.</i>	BARTL, Július– KAČÍREK, Ľuboš– OTČENÁŠ, Michal	2. vydání 2006	
	<i>Dejepis pre 2. ročník gymnázií. Svetové dejiny.</i>	KAMENICKÝ, Miroslav–KODAJOVÁ, Daniela–TONKOVÁ, Mária	2. vydání 2007	